

Resultater og anbefalinger

Søren Andkjær og Jan Arvidsen
Institut for Idræt og Biomekanik
Syddansk Universitet

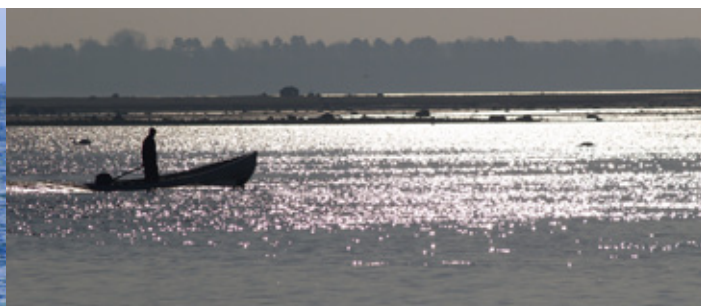
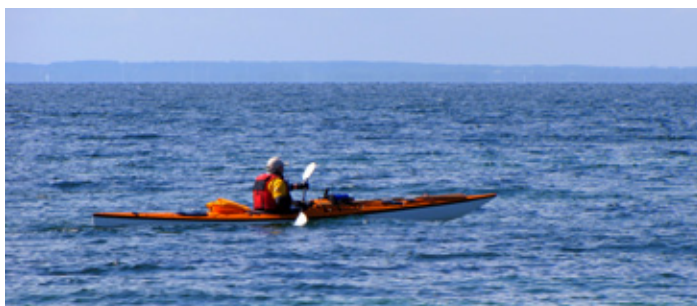

Med støtte fra
TrygFonden

TRYG I NATUREN

En undersøgelse af sikkerhedsforholdene ved aktivt friluftsliv i det kystnære område i Danmark med fokus på sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere

Institut for Idræt og Biomekanik

TRYG i Naturen

En undersøgelse af sikkerhedsforholdene ved aktivt friluftsliv i det kystnære område i Danmark med fokus på sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere

Resultater og anbefalinger

Søren Andkjær og Jan Arvidsen

Institut for Idræt og Biomekanik

Syddansk Universitet

TRYG i Naturen

*En undersøgelse af sikkerhedsforholdene ved aktivt friluftsliv i det kystnære område i Danmark
med fokus på sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere*

Resultater og anbefalinger

Søren Andkjær og Jan Arvidsen

Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet

Rapporten er støttet af TRYG-Fonden

Udgivet 2012

ISBN 978-87-92646-52-1

Udgiver: Institut for Idræt og Biomekanik

Forsidefoto: Colourbox

Forsidelayout: Grafisk Produktion Odense

Opsætning: Grafisk Produktion Odense

Tryk: Print & Sign, Odense

Indholdsfortegnelse

INTRODUKTION	5
1. OPSUMMERING AF RESULTATER	7
1.1. INTRODUKTION	7
1.2. OPSUMMERING AF RESULTATER FRA UNDERSØGELSENS DEL 1	7
1.2.1. Hændelser og fatale ulykker i perioden 2005-2010	7
1.2.2. Fatale ulykker i forbindelse med jollesejls, kajakroning og surfing....	9
1.2.3. Typiske problemer i forbindelse med hændelser	9
1.3. SIKKERHEDSKULTUREN I FORBINDELSE MED KYSTFRILUFTSLIV	10
1.3.1. Generel karakteristik af de tre aktivitetsgrupper	11
1.3.2. Værdier og motiver	12
1.3.3. Oplæringsform	12
1.3.4. Udstyr, beklædning og fartøj	14
1.3.5. Viden og færdigheder	15
1.3.6. Ulykkeserfaringer, risikovurdering og holdninger til sikkerhed	16
1.3.7. Adfærd og vaner	18
1.3.8. Tre sikkerhedsprofiler	19
1.3.9. Tre sikkerhedsniveauer	24
1.3.10. Aktivitetsspecifik gennemgang af de tre sikkerhedsniveauer	25
1.4. ET INTERNATIONALT KOMPARATIVT PERSPEKTIV PÅ SIKKERHED I FRILUFTSLIV	28
1.5. AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER IFT. RESULTATER	30
2. ANBEFALINGER	33
2.1. ÆNDRING AF SIKKERHEDSKULTUR	33
2.2. ANBEFALINGER	36
2.2.1. Anbefalinger ift. jollefiskeri	36
2.2.2. Anbefalinger ift. havkajakroere	40
2.2.3. Anbefalinger ift. kitesurfere	42
2.2.4. Opsummering af anbefalinger	44
2.3. FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING OG UDVIKLING	47
2.3.1. Registrering og analyse af hændelser og ulykker	47
2.3.2. Nye forskningsområder og indsatser	48
2.3.3. Opsummering af forslag til videre forskning og udvikling	50
2.4. AFRUNDING	50
REFERENCER	52

Introduktion

Undersøgelsen *TRYG i naturen* har til formål at afdække og diskutere sikkerhedsforholdene ved aktivt friluftsliv i det kystnære område i Danmark med udgangspunkt i fire forskningsspørgsmål.

- *Hvad er omfanget af og mønstrene ift. ulykker og nærved-ulykker i forbindelse med aktivt friluftsliv i de kystnære områder?*
- *Hvordan er sikkerhedskulturen ved jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing?*
- *Hvilke erfaringer og resultater findes internationalt i forhold til sikkerhed ved aktivt friluftsliv i de kystnære områder?*
- *Hvilke tiltag kan forbedre sikkerheden ved friluftsliv i Danmark i de kystnære områder?*

Undersøgelsens ambition er at bidrage med forskningsmæssig viden om sikkerhed og risiko ved deltagelse i kystfriluftsliv med fokus på sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere. På baggrund heraf er det intentionen at anbefale konkrete tiltag til optimering af sikkerheden for udøverne. Håbet er, at dette kan føre til øget deltagelse i aktivt friluftsliv, hvilket på sigt kan resultere i en sundhedsmæssig effekt.

Undersøgelsen er støttet af TRYG-Fonden og forankret på Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet (SDU) i forskningsenheden Active Living. Der har til projektet været tilknyttet en følgegruppe bestående af repræsentanter fra en række centrale organisationer i forbindelse med kystfriluftsliv i Danmark: Søsportens Sikkerhedsråd, Søværnets Operative Kommando, Farvandsvæsenet, Dansk Svømmeunion, TRYG-kystlivredning, Dansk Sejlunion, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, Dansk Havkajaksamråd, Dansk Kano- og Kajakforbund, Fritidsfiskerne DAFF, Kiteboarding Denmark.

Tak for støtten og deltagelsen i projektet.

Tak også til Kurt Lüders og Christina Wilhelmsen, SDU, for gennemlæsning og assistance gennem projektet.

Undersøgelsen består af 4 selvstændige delundersøgelser, som undersøger og behandler de forskellige forskningsspørgsmål. De enkelte delundersøgelser præsenteres selvstændigt og grundigt i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012). Her har den interesserede læser mulighed for at få indblik i begrebsanvendelse, metodevalg og teoretisk baggrund. Det er her ligeledes muligt at følge den analytiske vej frem mod resultater og anbefalinger indenfor undersøgelsens forskellige dele. Ønsker man derfor at forstå baggrund og argumenter for resultaterne og de anbefalede tiltag, er det nødvendigt at gå til den samlede rapport.

Denne rapport rummer den afsluttende opsummering med anbefalinger til praktiske tiltag og videre forskning og udvikling på området. Der er tale om en relativt omfattende opsummering, hvor de centrale resultater og anbefalinger er gengivet i form af modeller og tekstbokse. Hvis man ønsker den hurtige vej til resultaterne, kan det derfor anbefales, at man søger efter og læser de særlige tekstbokse med opsummeringer. Samtidigt skal det

indføjes, at dette nødvendigvis vil resultere i en voldsom forenkling, hvor baggrund og argumenter såvel som detaljer og nuancer vil forsvinde.

Det er vores håb rapporten vil blive læst, og at den vil bidrage til et større fokus på sikkerhedsforhold i forbindelse med udøvelse af friluftsliv i Danmark. Ambitionen er, at en øget forskningsmæssig viden vil føre til bedre sikkerhedsmæssige forhold, og at dette vil resultere i øget deltagelse i friluftsliv og – måske - en sundhedsmæssig effekt.

Odense, december 2012

Søren Andkjær

Jan Arvidsen

1. Opsummering af resultater

1.1. Introduktion

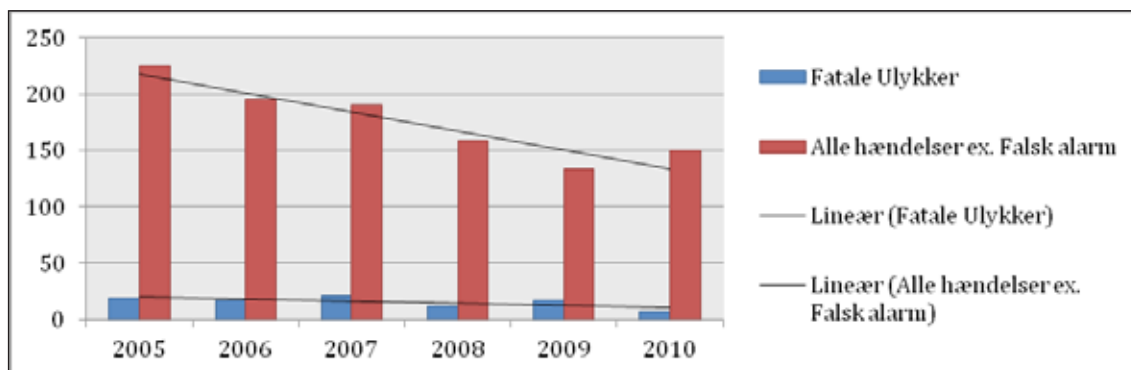
Projektet *TRYG i Naturen* undersøger en lang række forhold med betydning for sikkerheden i forbindelse med kystfriluftsliv i Danmark. I undersøgelsen anlægges dels et bredt perspektiv på sikkerheden, hvor generelle ulykkes- og hændelsesmønstre afdækkes, og dels et mere snævert perspektiv, hvor en række sikkerhedsforhold undersøges i relation til jollefiskeri, havkajakroning og kitesurfing. Ligeledes anlægges et internationalt perspektiv, hvor det er blevet undersøgt, hvordan sikkerheden varetages i New Zealand og Australien.

Alle fire perspektiver bidrager på hver deres måde til undersøgelsens resultat. Det brede perspektiv tegner et overordnet billede af omfanget af og mønstre i forbindelse med ulykker og hændelser ved kystfriluftsliv i Danmark. Dette perspektiv danner baggrund for en forståelse af væsentligheden af undersøgelsens øvrige resultater. Det aktivitets-specifikke perspektiv er undersøgelsens hovedresultat idet det dels giver et bud på en ny forståelse af sikkerhed til søs, hvor sikkerhedskulturen belyses i et aktivitetsspecifikt helhedsperspektiv, og dels leverer en række konkrete indsigter i forskelle og ligheder mellem de tre udvalgte aktivitetsgrupper med betydning for sikkerhed til søs. Det internationale perspektiv har til formål, at give ny viden, perspektiv og inspiration ift. hvordan sikkerhedsproblematikker i forbindelse med friluftsliv generelt og kystfriluftsliv specifik behandles andre steder i verden.

1.2. Opsummering af resultater fra undersøgelsens del 1

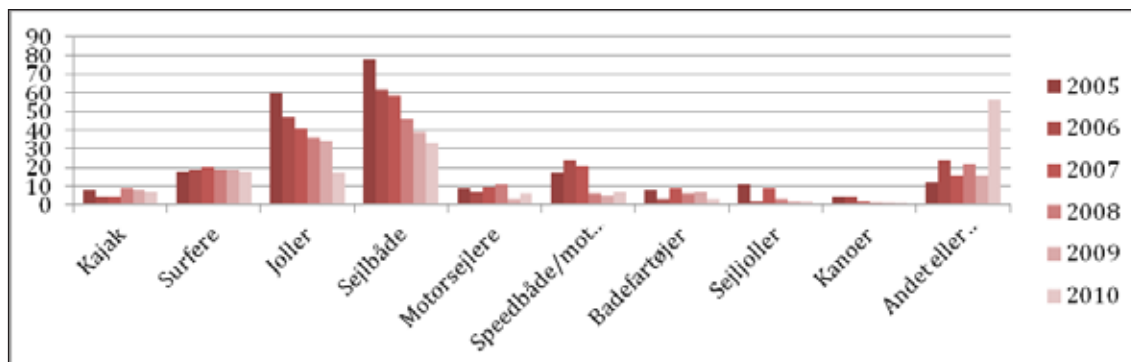
1.2.1. Hændelser og fatale ulykker i perioden 2005-2010

Tendensen for det samlede antal af årlige hændelser i perioden 2005 til 2010 er entydigt faldende (Figur 1). Den generelt faldende tendens i antallet af hændelser og ulykker i perioden 2005 til 2010 kan hovedsagligt tilskrives et fald i hændelsesfrekvensen for tre fartøjstyper: Joller, sejlbåde og speedbåde/motorbåde (Figur 2). Opgjort relativt i forhold til ændringerne i aktivitetsniveauet indenfor de enkelte aktivitetsformer henover perioden, er det rimeligt at hævde at hændelsesfrekvensen er faldende for kajak, surf, joller, sejlbåde og speedbåde.

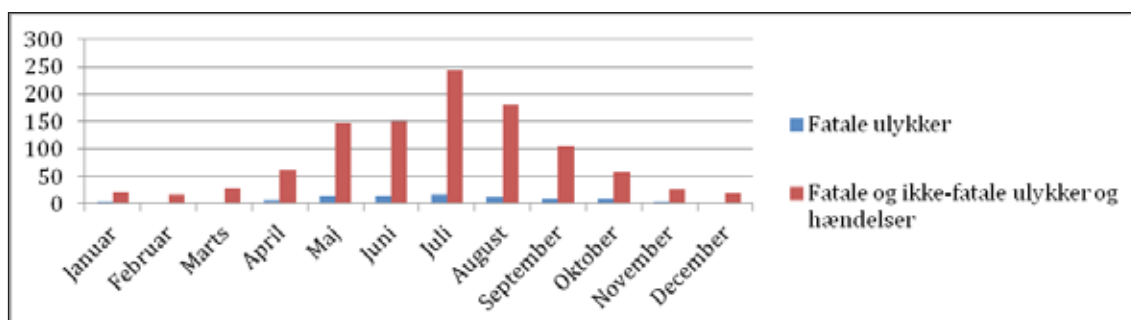
Figur 1. Udviklingen i det årlige antal fatale og ikke-fatale hændelser for alle fartøjer i perioden 2005-2010.

Antallet af fatale ulykker i perioden er i absolutte tal faldet, men tendensen er ikke entydig, og meget tyder på at antallet af årlige fatale ulykker i forbindelse med kystfriluftsliv er nogenlunde stabilt henover perioden.

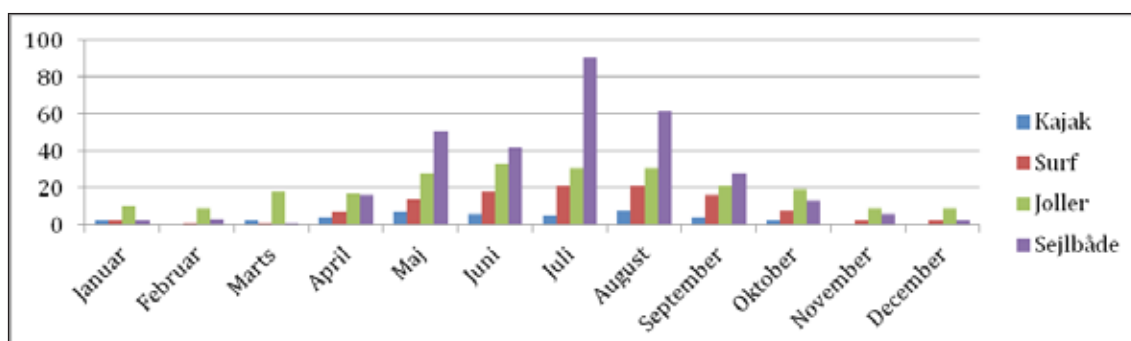

Figur 2. Frekvens af årlige fatale og ikke-fatale hændelser fordelt på fartøjer.

Ulykker og hændelser sker hele året, men dog hovedsagligt fra maj til september (Figur 3). For jollesejlerne kan der registreres, såvel absolut set som relativt set, flere ulykker og hændelser udenfor sommersæsonen, end det er tilfældet for kajakroere, surfere og sejlere (Figur 4).

Figur 3. Frekvens af fatale ulykker og ikke-fatale hændelser fordelt på måneder i perioden 2005-2010 for alle fartøjer.

Figur 4. Antal hændelser og ulykker for hhv. kajak, surf, joller og sejlbåde fordelt på årets måneder.

Fatale ulykker i forbindelse med friluftaktivitet på havet sker typisk for mænd over 50 år. De forulykkede bærer i mange tilfælde ikke redningsvest, og er i flere tilfælde påvirket af alkohol.

Fire ud af ti fatale ulykker i forbindelse med friluftaktiviteter i båd sker i forbindelse med jollesejlad.

1.2.2. Fatale ulykker i forbindelse med jollesejlad, kajakroning og surfing

Der er registreret 35 fatale ulykker i forbindelse med jollesejlad i perioden 2005-2010. Over 80% af de registrerede fatale ulykker ved jollesejlad sker i forbindelse med fiskeri fra jollen. I 28% af ulykkerne bar den forulykkede waders, og i over 70% af tilfældene bar jollesejleren ikke redningsvest. I 23% af ulykkerne var den forulykkede påvirket af alkohol. I 46% af tilfældene var den forulykkede alene.

Jollesejlerne er tilsyneladende ikke gearret til at håndtere en kæntring eller et overbordfald. I 35% af de registrerede kæntringshændelser og -ulykker ved jollesejlad får hændelsen således en fatal udgang.

Mange hændelsestyper, f.eks. et motorstop, garn i skruen, en læk eller en grundstødning, kan udvikle sig fatalt under uheldige omstændigheder. I over halvdelen af de fatale ulykker ved jollesejlad har det ikke været muligt at identificere den udløsende årsag til ulykken.

Der er registreret 6 fatale hændelser i perioden 2005-2010, der kan relateres til kajakroning. Det er derfor vanskeligt at drage generelle konklusioner på baggrund af denne begrænsede datamængde, men det er muligt at danne sig et overblik over, hvad der gik galt i de konkrete tilfælde som er registreret.

I fire tilfælde var den forulykkede alene i forbindelse med ulykken, mens der i de resterende to tilfælde var hhv. to og syv personer involveret i hændelsen. I to tilfælde var de forulykkede påvirket af alkohol. I fem tilfælde var den forulykkede en mand. I tre tilfælde var den forulykkede over 50 år, og i to tilfælde var de forulykkede under 24 år gamle. I et tilfælde skete ulykken i skoleregion.

Der er registreret to fatale ulykker, der direkte kan sættes i forbindelse med surfing i perioden 2005-2010. Begge disse ulykker er sket i forbindelse med kitesurfing, og begge ulykker skyldes, at den forulykkede mistede kontrollen over dragen.

Det er derfor ikke muligt at uddrage nogle generelle konklusioner om mønstre i forbindelse med fatale ulykker ved surfaktiviteter på baggrund af to fatale hændelser. Dog kan det konstateres, at der ikke sker mange fatale ulykker i forbindelse med surfaktiviteter.

1.2.3. Typiske problemer i forbindelse med hændelser

I 68% af de registrerede hændelser der involverede en kajakroer, var anledningen til iværksætningen af søredningen en kæntring. I de restende 26% af hændelserne var årsagen uklar eller uoplyst.

Den altoverskyggende anledning til at der igangsættes en redningsaktion, hvor en surfer er involveret var, at surferen ligger i vandet tilsyneladende ude af stand til at komme i gang igen.

I 14% af de registrerede hændelser er det oplyst, at surferen havde problemer, der forhindrede fremdrift og styring, og i 13% af hændelser er det oplyst, at dette skyldtes ødelagt udstyr.

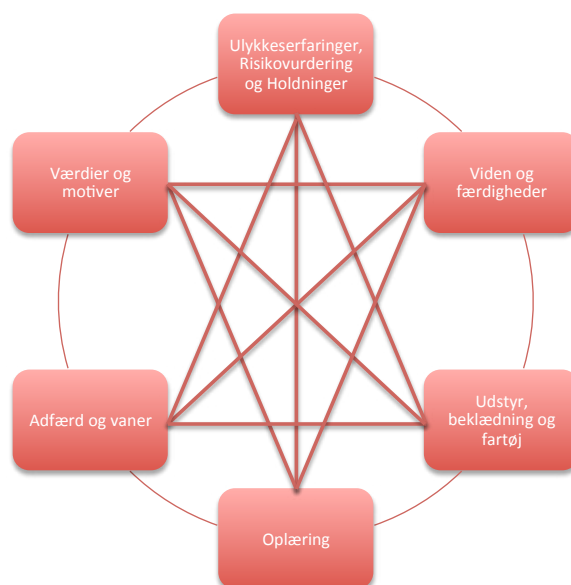
I en 31% af alle registrerede hændelser for joller blev redningsaktionen igangsat fordi en person var kængret eller faldet overbord. Manglende fremdrifts- og/eller styreevne var årsagen til igangsætningen af søredningen i 38% af de hændelser, der involverede joller. Hovedsageligt skyldtes dette motorstop eller en lignende defekt.

	Fremdrift og styring	Defekt udstyr	MOB og kængret	Hav- og vejrforhold	Grundstødning	Sygdom eller skade	Andet eller uoplyst
Kajak	3%	0%	68%	3%	0%	0%	26%
Surf	14%	13%	36%	3%	0%	6%	28%
Jolle	38%	4%	31%	7%	8%	3%	9%

Tabel 1. Forekomsten af primære problemer i forbindelse med de registrerede hændelser fordelt på kajaker, surfing og jollesejlsads.

1.3. Sikkerhedskulturen i forbindelse med kystfriluftsliv

Den overordnede forståelsesramme i undersøgelsen er, at der er en sammenhæng mellem på den ene side forekomsten af ulykker eller sikkerheden til søs indenfor et særligt aktivitetsområde og på den anden side den fremherskende kultur, dvs. værdier og praksisser der hersker indenfor det pågældende område. Grundtanken er den, at spørgsmål om sikkerhed til søs langt hen ad vejen skal ansues ud fra et aktivitetsspecifikt helhedsperspektiv, og ikke ud fra et generelt søsportsperspektiv. Helhedsperspektivet og sammenhængen mellem de forskellige sikkerhedskategorier fremgår af figur 5.

Figur 5. Figuren viser grundtanken i det aktivitetsspecifikke helhedsperspektiv, hvor flere forhold har betydning for den enkelte aktivitetsgruppes sikkerhedskultur.

En væsentlig pointe er, at sikkerhed til søs ikke kan reduceres til nogle få sikkerhedsforhold, men derimod bør ses som resultatet af en række forhold, der på forskellig vis yder indflydelse på sikkerheden, og tilsammen danner sikkerhedskulturen. Adfærd og vaner er det manifesterede og synlige udtryk for en given gruppes sikkerhedskultur, men samtidig er adfærden og vanerne påvirket af en række bagvedliggende forhold. De bagvedliggende og overordnede forhold handler f.eks. om erfaringer og holdninger, samt om fysiske og materielle forhold, og skal forstås som den sum af påvirkninger, der er med til at skabe en særlig praksis i form af adfærd og vaner ift. sikkerhed. Det er vigtigt at pointere, at påvirkningen ikke udelukkende går i en retning. De bagvedliggende forhold vil således kunne påvirke hinanden indbyrdes, ligesom praksis vil virke tilbage i form af erfaringer med f.eks. hændelser og ulykker og til en vis grad kunne ændre holdninger og kultur.

Udøvernes adfærd og vaner er selvsagt afgørende for, hvor sikker en given aktivitetsform er, og det er derfor fristende udelukkende at fokusere på denne, hvilket kan forklare, hvorfor der så ensidigt har været fokuseret på f.eks. brug af redningsvest. Adfærden er utvivlsomt afgørende i forbindelse med at forbedring af sikkerheden til søs, idet denne kan være mere eller mindre hensigtsmæssig set ud fra et sikkerhedsmæssigt perspektiv. Ændringer af adfærd og vaner blandt specifikke aktivitetsgrupper kræver dog et indgående kendskab til den kontekst, som adfærden udspringer af. Således fordres en forståelse af konteksten og baggrunden for adfærden, for at man effektivt kan begynde at forandre adfærden.

Denne pointe søges belyst i de følgende afsnit ved at pege på en række forskelle (og ligheder) mellem jollefiskernes, havkajakroernes og kitesurfernes sikkerhedskultur.

I de følgende afsnit tegnes der en aktivitetsspecifik sikkerhedsprofil for hver af de tre aktivitetsgrupper med henblik på at kunne forstå og eventuelt forandre sikkerhedskulturen blandt udøverne. Indledningsvis gives en *Generel karakteristik af de tre aktivitetsgrupper*, og herefter følger afsnit der omhandler *Værdier og motiver*, *Oplæringsform*, *Udstyr, beklædning og fartøj*, *Viden og færdigheder*, *Ulykkeserfaringer*, *risikovurdering og holdninger til sikkerhed* og *Adfærd og vaner*. Slutteligt kondenseres resultaterne i én sikkerhedsprofil for hver af de tre aktivitetsgrupper. Sikkerhedsprofilen gentager og fastholder væsentlige pointer fra opsummeringen i en overskuelig form. Sikkerhedsprofilen skal således ikke erstatte opsummeringen, men derimod bidrage med et samlet og let håndterbart overblik.

1.3.1. Generel karakteristik af de tre aktivitetsgrupper

Den typiske jollefisker er en mand over 50 år. Han har typisk en erhvervsuddannelse eller folkeskolens afgangsprøve som sidst afsluttede uddannelse. For en stor del (60%) har kystfriluftsliv været en integreret del af opvæksten. Den typiske jollefisker har fisket i mere end 5 år (97%), og vil typisk karakterisere sig selv som ”Erfaren” eller ”Ekspert”.

Tre ud af fire havkajakroere er mænd. Knap halvdelen er mellem 24 og 50 år gamle, mens resten er over 50 år. Den typiske havkajakroer har en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Kystfriluftsliv har for 42% af havkajakroerne været en integreret del af opvæksten. 67% af havkajakroerne har dyrket deres aktivitet i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som ”kompetent” eller ”Erfaren”.

Den typiske kitesurfer er en mand (91%), der er mellem 24 og 50 år. Han har en mellemlang eller lang videregående uddannelse (64%). Kystfriluftsliv har for 53% af kitesurferne været en integreret del af opvæksten. 56% af kitesurferne har dyrket deres aktivitet i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som ”Erfaren” eller ”Ekspert” (74%).

1.3.2. Værdier og motiver

Jollefiskeri opfattes af jollefiskerne som en helhed, hvor selve det at fiske er formålet, og sejladsen nærmere betragtes som transport, og hvor fangsten ikke er afgørende. Det har helt oplagt betydning for jollefiskernes forhold til sikkerhed, at det er fiskeriet og kun i begrænset omfang sejladsen, som fiskerne er optaget af.

Jollefiskerne søger frihed og naturoplevelser i forbindelse med deres aktivitet, og fiskeriet repræsenterer noget meningsfuldt, som giver deltagerne en følelse af tilfredshed.

Fiskeri opfattes overvejende som en ”Mandeting” af jollefiskerne.

27% af jollefiskerne finder motivation i udfordringer og risikoen ved jollefiskeri.

Blandt havkajakroerne peger undersøgelsen på to hovedmotiver for deltagelse i aktiviteten. Dels er der en gruppe der hovedsagligt ror ture i havkajak af sociale og rekreative grunde, og dels er der en gruppe som i høj grad er motiveret af teknik, mestring, udfordring og sikkerhed.

21% af havkajakroerne oplyser, at de motiveres af udfordringer og risiko, når de ror kajak. Hovedmotiverne for kitesurfernes engagement relaterer sig direkte til aktiviteten, teknikken og mestringen. Kitesurferne opfatter til dels deres aktivitet som en sport, hvor konkurrencen imidlertid ikke er central, og hvor det handler om at mestre særlige tricks eller manøvrer. I tråd hermed fremhæver kitesurferne, at det er vigtigt at vise sig frem for andre, og det sociale spiller således en vigtig rolle.

Der er flest unge mænd der kitesurfer, og organisering og kommunikation sker primært via nettet.

Hele 54% af kitesurferne angiver, at de motiveres af risiko og udfordringer, når de dyrker deres aktivitet. Tillige peger kitesurferne på, at deres aktivitet kan give anledning til en stærk fysisk og rusagtig følelse, og at risiko er et vigtigt aspekt ved kitesurfing. Tilsyneladende er evnen til at kontrollere risikoen gennem øgede færdigheder og teknik en central del af attraktionen ved kitesurfing. Ligeledes er der en vis prestige i, at kunne berette om surfoplevelser i hårdt vejr.

1.3.3. Oplæringsform

Jollefiskerne er hovedsagligt selvlærte (61%), og kun en lille andel har deltaget i kurser vedrørende deres aktivitet (27%). Ligeledes angiver 39% af jollefiskerne at mere erfarne jollefiskere har været en del af deres oplæring. Jollefiskernes oplæring er således hovedsagligt forankret i en form for uformel mesterlære, hvor teknikker og traditioner videreføres til næste generation. Dette kan have den uheldige konsekvens, at uhensigtsmæssige praksisformer og sikkerhedsprocedurer, samt problematiske holdninger til sikkerhed og risiko videreføres, og aldrig blive genstand for diskussion og kritik.

52% af jollefiskerne er positive overfor obligatoriske kurser i sikkerhed i forbindelse med udøvelse af jollefiskeri, og 43% tilslutter sig ideen om at indføre obligatorisk certificering i forbindelse med aktiviteten. Fiskerne giver imidlertid samtidig udtryk for, at de er nervøse overfor radikale indgreb i deres personlige frihed, f.eks. i form af obligatoriske kurser og certificering, og de er tillige skeptiske overfor effekten af tilbud om frivillige kurser ud fra en forventning om manglende interesse og deltagelse.

Langt de fleste havkajakroere har været på kursus (88%), og kun 25% angiver, at de er selvlærte. Ligeledes angiver 28% af havkajakroerne, at litteratur og hjemmesider har været en del af deres oplæring. En del (36%) af havkajakroerne oplyser dog også, at mere erfarne roere har været en del af deres oplæring.

Havkajakroernes udstrakte brug af kurser, litteratur og hjemmesider betyder at uhensigtsmæssige praksisformer og sikkerhedsprocedure langt hen ad vejen synliggøres og forandres. Indholdet på kurser og i litteratur består hovedsagligt af viden og praksisser, som er efterprøvet, og som mange kan blive enige om. I modsætning hertil står mesterlæren, som er resultatet af få personers erfaringer og viden, og som er lokalt forankret, men som omvendt har sin styrke i kraft af historien og et fokus på de lokale forhold.

Konkret er det overvejende sandsynligt, at udviklingen og implementeringen af forskellige systemer til uddannelse og certificering (Havkajaksamrådet, EPP og DGI) har haft stor indflydelse på sikkerhedskulturen blandt havkajakroere.

Havkajakroerne er gennemgående positive overfor obligatoriske kurser (60%) i forbindelse med udøvelse af havkajakroning. Ligeledes er der en udbredt enighed blandt havkajakroerne om, at et kursus i teknik og sikkerhed er en hensigtsmæssig måde at blive introduceret til aktiviteten på. Havkajakroerne peger dog også på, at kurser kan give anledning til falsk tryghed, og at praktisk erfaring og lokalkendskab er vigtigt.

Kajakroerne er generelt tilbageholdende overfor obligatorisk certificering i forbindelse med havkajakroning (41%).

En stor del af kitesurferne har været på kursus (67%), og en mindre andel angiver, at de er selvlærte (29%). Brug af litteratur og hjemmesider i forbindelse med oplæring har for 23% af kitesurferne været en kilde til viden. I tillæg hertil bruger kitesurferne internettet meget aktivt til at se sig selv og andre med henblik på at forbedre teknik og mestring.

For 28% af kitesurferne har mere erfarne surfere været en del af oplæringen til aktiviteten. Denne del af kitesurfernes oplæring foregår i et større netværk eller praksisfællesskab, hvor mindre erfarne imiterer og lærer fra de mere erfarne.

Indholdet på kurser og i litteratur udgøres hovedsagligt af viden og praksisser, som mange kan blive enige om, og kitesurfernes moderate brug af kurser, litteratur og hjemmesider betyder, at uhensigtsmæssige praksisformer og sikkerhedsprocedure i et vist omfang synliggøres og forandres.

Kitesurferne giver udtryk for, at kurser i teknik og sikkerhed i forbindelse med kitesurfing i stigende grad vil blive en integreret del af oplæringen, men fremsætter også et ønske om at kitesurfing skal være en uformel aktivitet, der ikke er underlagt udstrakt kontrol.

Kitesurferne er overvejende positive overfor, at kurser i sikkerhed bliver en obligatorisk del af oplæringen til kitesurfing (77%). Ligeledes er der en udbredt enighed blandt kitesurferne om, at et kursus i teknik og sikkerhed er en hensigtsmæssig måde at blive introduceret til aktiviteten på. Dog er kitesurferne mere tilbageholdende overfor at der indføres obligatorisk certificering i sikkerhed i forbindelse med kitesurfing.

1.3.4. Udstyr, beklædning og fartøj

En jolle er i udgangspunktet et stabilt fartøj, der dog dels er svær at retvende efter kæntring, og dels kan være problematisk at entre efter overbordfald.

Jollefiskerne er generelt rimeligt udstyrede i forhold til sikkerhedsudstyr. Næsten alle jollefiskerne angiver, at de medbringer redningsvest (99%), og en del bruger vesten (70%). Det reelle tal for hvor mange jollefiskere, der rent faktisk bruger redningsvest, når de fisker, er imidlertid sandsynligvis lavere. Således giver jollefiskerne udtryk for, at det mest almindelige er, at man ikke bruger vest. Jollefiskerne giver udtryk for, at de formentlig kun vil bruge vest, hvis det bliver et påbud.

De fleste medbringer en mobiltelefon (62%), men det er få, der pakker den vandtæt (28%). Jollefiskerne oplyser samtidigt, at de godt ved, at det kan være problematisk, at telefonen ikke er vandtæt.

Jollefiskerne klæder sig efter de generelle vejrforhold, og ikke efter vandtemperaturen. Således bruger mange fiskere regntøj/olietøj (80%), og relativt få anvender våddragt (3%) eller tørdragt (21%). Nogle jollefiskere bruger waders (27%), også selvom de kender til risikoen derved.

Mange jollefiskere medbringer ikke en installation til re-entring i form af en stige eller bildæk monteret på siden af jollen, selvom de er klar over, at det vil være meget besværligt – måske umuligt – at komme tilbage i jollen i tilfælde af overbordfald.

Havkajakker har gennemgående en lille primær stabilitet, men er relativt nemme at retvende, tømme og re-entre med den rette træning. Kajakken har for den øvede høj funktionel stabilitet. Således kan havkajakken blive et meget stabilt og sødygtigt fartøj med den rette teknik.

Havkajakroerne er overvejende meget veludstyrede, hvad angår sikkerhedsudstyr og beklædning. Næsten alle angiver at de bruger svømmevest (99%), og næsten alle medbringer telefon i vandtæt pakning (91%).

Havkajakroerne klæder sig efter vandtemperaturen (76%) og de generelle vejrforhold (59%). Mange havkajakroere anvender våddragt (67%) eller tørdragt (52%) i forbindelse med deres aktivitet. Mange medbringer tillige navigationsudstyr (72%), rednings- og reparationsudstyr (92%), samt ekstra tøj, mad og drikke (82%).

De meget engagerede kajakroere oplyser, at de har backup på sikkerhedsudstyr og – systemer. Nogle medbringer ekstra udstyr til andre, og der jokes om ”udstyrsfreaks” som har udstyr med til at klare alle tænkelige situationer.

Et surfbræt er generelt et ustabil fartøj, der dog er helt enkelt at retvende og entre efter en kæntring. Surfbrættet har for den øvede udøver høj funktionel stabilitet, og er med den rette teknik et stabilt og sødygtigt fartøj.

Kitesurferne er generelt meget sparsomt udrustede hvad angår sikkerhedsudstyr. Kun få bruger vest, idet den er meget upraktisk at have på i forbindelse med aktivitet. Såvel våddragten som surfbrættet bidrager imidlertid til opdriften af surferne.

Stort set ingen medbringer mobiltelefon i vandtæt pakning under aktiviteten (4%).

Kitesurferne klæder sig generelt efter vandtemperaturen i enten våddragt (97%) eller tørdragt (44%). Ligeledes er der mange, der bruger hjelm (66%), særligt når der surfes på nye og ukendte steder, og når nye tricks og manøvrer skal læres. Det anses imidlertid ikke for særligt smart at bære hjelm.

1.3.5. Viden og færdigheder

Jollefiskerne har generelt mange års erfaring med kystfriluftsliv generelt og jollefiskeri specifikt, hvilket alt andet lige bidrager positivt til deres viden og færdigheder. Viden og færdigheder overleveres hovedsagligt via uformelle oplæringsformer og mesterlære, og er derfor i højere grad baseret på enkeltstående og lokalt forankrede erfaringer fremfor på systematiske overvejelser.

En del af jollefiskerne mangler eller er i tvivl om deres selvredningsevner (34%), og meget få har konkrete erfaringer med overbordfald, kæntringer og håndtering af en selvredning.

Ligeledes er jollefiskerne vurderet på alder og egne udsagn udfordret på deres fysiske kapacitet, hvilket kan have sikkerhedsmæssig betydning f.eks. i forbindelse med en selvredning efter kæntring.

Havkajakroerne har deres viden og færdigheder fra såvel kurser som mere erfarne roere, og vurderes samlet set at være teknisk og sikkerhedsmæssigt velfunderede. Indholdet af kurser i forbindelse med kajakroning er ofte omfattende både, hvad angår viden om og færdigheder i teknik og sikkerhed.

Næsten alle havkajakroere angiver at de kan redde sig selv efter en kæntring (98%). Tillige angiver flere havkajakroere, at de har backup-systemer i forhold til sikkerhedsteknikker og -systemer. Der er imidlertid en gruppe havkajakroere, som har andre motiver, og som ikke har helt samme sikkerhedsmæssige beredskab.

Vurderet på alder og fysisk aktivitetsniveau vurderes det at kajakroerne generelt er gunstigt stillet i forhold til fysisk kapacitet.

Kitesurfere har deres viden og færdigheder fra såvel kurser som mere erfarne surfere, og vurderes samlet set at være teknisk velfunderede. Vurderet på alder og fysisk aktivitetsniveau vurderes det, at kitesurferne generelt er gunstigt stillet i forhold til fysisk kapacitet ift. at kunne klare sig og f.eks. kunne klare en selvredningssituation.

Næsten alle kitesurferne angiver, at de kan redde sig selv efter en kæntring (97%). Ligeledes er vandgang et fuldstændig integreret element i kitesurfing, og kitesurferne har derfor mange erfaringer med at bjærge sig selv og udstyret samt med at frigøre sig fra systemet.

1.3.6. Ulykkeserfaringer, risikovurdering og holdninger til sikkerhed

Ulykkeserfaringer - Erfaringer med alvorlig situationer og ulykker

Jollefiskerne oplever relativt set få alvorlige situationer og ulykker. Blandt de situationer som jollefiskerne oplever er "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Problemer med fremdrift af fartøj (typisk motorstop)" og "Problemer med udstyr" de mest udbredte. Meget få jollefiskere oplever alvorlige situationer med kæntringer eller mand-over-bord (2%).

Jollefiskerne udtrykker samtidig, at de har et bredt kendskab til ulykkestyper, og de kan berette om mange hændelser forbundet med koldt vand, vanskelige havforhold og overbordfald.

Havkajakroerne oplever relativt få alvorlige situationer og ulykker. Blandt de situationer som havkajakroerne oplever er "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Kæntringer" og "Manglende færdigheder og viden", samt "Manglende kræfter" de mest udbredte.

29% af havkajakroerne har oplevet alvorlige situationer med kæntringer.

Havkajakroerne mener generelt, at ulykker skyldes manglende erfaring, viden, omtanke og planlægning.

Havkajakroerne peger på kraftig vind som en risikofaktor, idet gruppen let bliver spredt. Ligeledes fremhæves manglende aftaler og umulig kommunikation som problematisk.

Kitesurferne oplever relativt set flest alvorlige situationer og ulykker. "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Problemer med udstyr" og "Mistet kontrol over fartøj" er de hyppigste kilder til alvorlige situationer for kitesurferne.

14% af kitesurferne har oplevet alvorlige situationer med kæntringer, men kun 1% har oplevet egentlige ulykker, hvor kæntringer var hovedproblemet.

"Sygdom eller skade" i forbindelse med aktiviteten er et relativt hyppigt (27%) problem blandt kitesurferne, mens det relativt sjældent giver anledning til ulykker (10%). Således er slag-, vrid- og faldskader relativt almindelige i forbindelse med kitesurfing, men det fører sjældent til egentlige ulykker. Kitesurferne peger på hændelser, hvor folk bliver slæbt ind over land af dragen eller lander på lavt vand som relativt udbredte og kritiske.

Kitesurferne angiver at voldsomme hændelser og ulykker skyldes menneskelige fejl, men giver samtidig udtryk for, at den erfarne kan håndtere de hændelser som opstår.

Risikovurdering

Jollefiskerne opfatter overvejende ikke deres aktivitet som farlig (62%), selvom de erkender, at den rummer risikomomenter. Ligeledes er jollefiskerne i begrænset omfang motiveret af risiko i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet (27%). Samtidig hermed angiver 91% af jollefiskerne, at det skal være 100% sikkert, når de dyrker friluftsliv.

25% af jollefiskerne mener, at der er "Nogen eller stor risiko" for kæntrings- eller mand-over-bord-hændelser, og 39% mener, at disse hændelser er "Problematiske" eller "Meget problematiske".

Jollefiskerne giver udtryk for et relativt udbredt kendskab til ulykker i forbindelse med jollefiskeri, men giver samtidig udtryk for, at det nok ikke kan være anderledes. Der kan

således spores en form for accept af risikoen blandt jollefiskerne, samt en forestilling om at ulykker sker uanset hvad man gør. Samtidig er der en tendens til, at jollefiskerne forholder sig humoristisk og distancerende til ulykker og risiko.

Jollefiskerne betragter generelt sig selv som erfarne søfolk. De giver udtryk for, at en række forhold har indflydelse på risikovurderingen, og at de generelt bliver mere forsigtige med stigende alder, efter erfaringer med ulykker, samt når børnebørnene er med i jollen.

Jollefiskerne giver udtryk for, at deres vurdering af risiko til en vis grad er afhængig af situationen, og at de f.eks. vil være tilbøjelige til at tage ud i hårdere vejr, og dermed tage en større risiko, hvis garnet er sat ud.

Havkajakroerne opfatter gennemgående (73%) ikke deres aktivitet som farlig, men erkender at den rummer risikomomenter. Kajakroerne er i begrænset omfang motiveret af risiko i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet (21%). 64% af havkajakroerne mener, at det skal være 100% sikkert når de dyrker friluftsliv.

34% af havkajakroerne mener, at der er "Nogen eller stor risiko" for kæntringshændelser, og 28% mener at disse hændelser er "Problematiske eller meget problematiske".

Havkajakroerne mener, at det handler om at være bevidst om risici og egne kompetencer og begrænsninger, samt om at handle derefter. Forestillingen er overordnet, at man – gennem teknik og planlægning - kan kontrollere risiko og sikkerhed.

Kitesurferne opfatter overvejende (55%) deres aktivitet som ufarlig, men er samtidig relativt optaget af risikoen ved aktiviteten, både hvad angår sikkerhed og som kilde til motivation (54%).

88% af kitesurferne mener, at det er "Nogen eller stor risiko" risiko for kæntringshændelser, men kun 6% mener, at det er problematisk eller meget problematisk at kæntre.

Kitesurferne er klar over, at deres aktivitet er forbundet med store konsekvenser, hvis det går galt, og at det er mest risikabelt, hvis man surfer alene og det samtidigt er koldt. Kitesurferne giver udtryk for, at kitesurfing opleves mere sikkert, når man får mere erfaring, og der synes at være en oplevelse af, at man til en vis grad kan styre risikoen i kraft af teknik og erfaring

Holdninger til sikkerhed

91% af jollesejlerne erklærer sig *Helt enig* eller *Enig* i at "friluftsliv skal [...] være 100% sikkert". Samtidig vurderer 39% af de adspurgte jollefiskere enten, at "Der er risikomomenter, og det er forbundet med en vis fare" eller at "Det er farligt" at dyrke jollefiskeri. Det er bemærkelsesværdigt, at der tilsyneladende er en gruppe af jollesejlere, der trods deres eget behov for fuldstændig sikkerhed.

68% af havkajakroerne erklærer sig enige eller helt enige i udsagnet om, at der er en vis risiko forbundet med det at dyrke friluftsliv. Samtidig er fuldstændig sikkerhed vigtigt for 64% af de adspurgte kajakroere. Her aner man et indbygget modsætningsforhold, idet en del af kajakroerne således i praksis må give afkald på deres behov for fuldstændig sikkerhed og acceptere friluftslivets iboende risici.

Risici og udfordringer har en positiv betydning for kitesurferne. 54% af de adspurgte kitesurfere erklærer sig enige eller helt enige i, at risici og udfordringer motiverer dem i

forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet. Helt i tråd med dette udsagn erklærer hovedparten (89%) af kitesurferne sig enige eller helt enige i, at der er en vis risiko forbundet med at dyrke friluftsliv. Tillige erklærer 44% sig enige eller helt enige i udsagnet, at ”friluftsliv skal det være 100 % sikkert”, hvilket er den laveste grad af enighed til dette udsagn blandt de tre grupper.

1.3.7. Adfærd og vaner

Jollefiskerne giver gennemgående folk på land besked om deres planer (79%), men er ofte alene i forbindelse med deres aktivitet (52%) og opholder sig jævnligt langt fra kysten. Jollefiskerne er gennemgående mindre aktive om vinteren, hvor vandet er koldt.

Jollefiskerne har for en væsentlig dels vedkommende (51%) en liberal holdning til brug af alkohol i forbindelse med kystfriluftsliv. Således angiver jollefiskerne, at det er alment accepteret at drikke øl i forbindelse jollefiskeri. Samtidig giver de dog udtryk for, at der er sket en ændring i holdningen til brug af alkohol, og at det således er mindre udbredt nu end tidligere.

Jollefiskerne undersøger almindeligvis (97%) vejrudsigten, inden de tager på vandet, men giver samtidig udtryk for, at de ikke altid respekterer en dårlig vejrudsigst, hvis garne- nene er sat ud.

En del af jollefiskeriet involverer uhensigtsmæssige arbejdsprocedurer, der øger risi- koen for overbordfald. F.eks. er man nødt til at stå op i båden for at hale garnet ind.

Havkajakroerne ror både alene (62%) og sammen med andre (51%). De ror ofte kyst- nært, giver altid eller ofte besked hjemme (74%), og tjekker altid eller ofte vejrudsigten forud for en tur (98%).

Næsten halvdelen (46%) af havkajakroerne er aktive om vinteren, hvor vandet er koldt.

Der er en udbredt optagethed af sikkerhed blandt havkajakroerne, men det er samtidig indtrykket, at ikke alle er lige optaget af dette aspekt af aktiviteten. Kajakroerne giver udtryk for, at de kajakroere som i højere grad ror af sociale grunde ikke har de samme sikkerhedsvaner, og at de udviser en mindre grad af sikkerhedsbevidsthed.

Havkajakroerne fremhæver betydningen af lokalkendskab ift. vind, strøm og bølger. Kitesurferne udøver i begrænset omfang deres aktivitet alene (20%), og har i det hele ta- get en stærk social forankring af deres aktivitet, hvilket bidrager positivt til sikkerheden. Således har surferne en udstrakt bevidsthed om vigtigheden af, at man holder øje med hinanden, når man surfer. Hermed kan man hjælpe hinanden eller gribe ind, hvis noget går galt, eller nogen gør noget dumt. Kitesurferne omtaler dette som et socialt kodeks, som er et unikt men også følsomt system. De udtrykker således bekymring for, om den stigende tilstrømning til kitesurfing vil få negative konsekvenser for denne måde at hånd- tere sikkerheden på.

Kitesurfernes aktivitet foregår typisk meget kystnært, hvilket bidrager positivt til øget sikkerhed, hvad angår risikoen for drukning, men ikke hvad angår fald- og slagskader.

Kitesurferne tjekker altid vejrudsigten (97%) forud aktiviteten, og giver jævnligt be- sked om deres plan til folk på land. De er relativt aktive om vinteren (59%), hvor vandet

er koldt, og fremhæver vigtigheden af et solidt lokalkendskab til et spot, særligt ift. sten, pæle og bundforhold.

Kitesurfernes sikkerhedsvaner er ikke forankret i formulerede standarder og retningslinjer, men derimod i praksisfællesskabets normer og rutiner, samt i egne erfaringer.

1.3.8. Tre sikkerhedsprofiler

På de følgende sider præsenteres en aktivitetsspecifik sikkerhedsprofil for hver af de tre aktivitetsgrupper for at kunne forstå og eventuelt forandre adfærden blandt udøverne. Sikkerhedsprofilen opsummerer de væsentligste resultater vedrørende den enkelte aktivitetsgruppes sikkerhedskultur med henblik på at give et samlet og overskueligt overblik. En del nuancer går imidlertid tabt i denne øvelse, og sikkerhedsprofilen erstatter derfor ikke hverken resultatafsnittene eller opsummeringerne af disse. Sikkerhedsprofilen er tænkt som et supplement til de øvrige fremstillinger af undersøgelsens resultater, og dens primære hensigt er at formidle et overblik over undersøgelsens mange resultater.

Sikkerhedsprofil for jollefiskerne	
Sikkerheds-kategorier	
Generel karakteristik	Den typiske jollefisker er en mand over 50 år. Han har typisk en erhvervsuddannelse eller folkeskolens afgangsprøve som sidst afsluttede uddannelse. Kystfriluftsliv har for en stor del været en integreret del af opvæksten. Den typiske jollefisker har fisket i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som "Erfaren" eller "Ekspert".
Værdier og motiver	Jollefiskeri opfattes af jollefiskerne som en helhed, hvor selve det at fiske er formålet, og sejladsen nærmere betragtes som transport. Jollefiskerne søger frihed og naturoplevelser i forbindelse med deres aktivitet.
Oplæringsform	Jollefiskerne er hovedsagligt selv lærte (61%), og kun en lille andel har deltaget i kurser vedrørende deres aktivitet (27%). Oplæringen til jollefisker sker ofte i form af mesterlære i et praksisfællesskab, og 39% af jollefiskerne angiver, at mere erfarne jollefiskere har været en del af deres oplæring.
Udstyr, beklædning og fartøj	En jolle er i udgangspunktet et stabilt fartøj, der dog dels er svær at retvende efter kæntring, og dels kan være problematisk at entre efter overbordfald. Jollefiskerne er generelt rimeligt udstyret, og næsten alle oplyser, at de medbringer redningsvest (99%). Meget tyder dog på at få jollefiskere i realiteten anvender vesten. Få jollefiskerne medbringer en installation til re-entring i form af en stige eller bildæk monteret på siden af jollen. De fleste medbringer en mobil telefon (62%), men det er få, der pakker den vandtæt (28%). Jollefiskerne klæder sig efter de generelle vejrforhold og ikke efter vandtemperaturen. Således bruger mange fiskere regntøj/olietøj (80%), og relativt få anvender våddragt (3%) eller tørdragt (21%). Nogle jollefiskere bruger waders (27%).
Viden og færdigheder	Jollefiskerne har generelt mange års erfaring med kystfriluftsliv. Jollefiskerne er, vurderet på alder, udfordret på deres fysiske kapacitet ift. f.eks. selvredning. Flere mangler eller er i tvivl om deres selvredningsevner (34%).
Ulykkeserfaring, Risikovurdering og Holdninger	Jollefiskerne oplever relativt få alvorlige situationer og ulykker. Blandt de situationer som jollefiskerne oplever, er "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Problemer med fremdrift af fartøj (Typisk motorstop)" og "Problemer med udstyr" de mest udbredte. Meget få jollefiskere oplever alvorlige situationer med kæntringer eller mand-over-bord (2%). Jollefiskerne opfatter sig selv som erfarne søfolk, og opfatter generelt ikke deres aktivitet som farlig (62%). 52% finder, at der bør indføres obligatoriske sikkerhedskurser, og 43% mener, at der bør indføres certificering i forhold til sikkerhed. Jollefiskerne er i meget ringe omfang motiveret af risiko i forbindelse med udøvelsen af deres aktivitet. En fjerdedel af jollefiskerne mener, at der er "Nogen eller stor risiko" risiko for kæntrings- eller mand-over-bord-hændelser, og 39% mener disse hændelser er "Problematisk eller meget problematisk". Der kan spores en form for accept af risikoen blandt jollefiskerne, samt en forestilling om at ulykker sker, uanset hvad man gør. Samtidigt er deres vurdering af risiko til en vis grad afhængig af situationen, f.eks. om garnet er sat ud .

Adfærd og vaner	Jollefiskerne giver gennemgående folk på land besked om deres planer, men er ofte alene i forbindelse med deres aktivitet og opholder sig jævnligt langt fra kysten. Jollefiskerne er gennemgående mindre aktive om vinteren, hvor vandet er koldt. Jollefiskerne har en liberal holdning til brug af alkohol i forbindelse med kystfriluftsliv. Jollefiskerne tjekker altid vejrudsigten forud for at de tager på vandet.
-----------------	--

Sikkerhedsprofil for havkajakroerne	
Sikkerheds-kategorier	
Generel karakteristik	Tre ud af fire havkajakroere er mænd. Knap halvdelen er mellem 24 og 50 år, mens resten er over 50 år. Den typiske havkajakroer har en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Kystfriluftsliv har for 42% af havkajakroerne været en integreret del af opvæksten. 67% af havkajakroerne har dyrket deres aktivitet i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som "kompetent" eller "Erfaren".
Værdier og motiver	Blandt havkajakroerne finder undersøgelsen overordnet to hovedmotiver for deltagelse i aktiviteten: 1) Turroning af sociale og rekreative grunde. 2) Dels kajakroning med fokus på teknik, mestring, udfordring og sikkerhed. Der kan spores forskelle i syn på og adfærd ift. sikkerhed blandt de to grupper.
Oplæringsform	Mange havkajakroer har været på kursus (88%), og kun 25% angiver at de er selv lærte. 28% af havkajakroerne angiver at litteratur og hjemmesider har været en del af deres oplæring.
Udstyr, beklædning og fartøj	Havkajakroerne er overvejende veludstyrede, hvad angår sikkerhedsudstyr og beklædning. Alle bruger svømmevest (99%), og næsten alle medbringer telefon i vandtæt pakning (91%). Havkajakroerne klæder sig efter vandtemperaturen (76%) og de generelle vejrforhold (59%). Mange havkajakroere anvender våddragt (67%) eller tørdragt (52%) i forbindelse med deres aktivitet. Mange medbringer tillige navigationsudstyr (72%), rednings- og reparationsudstyr (92%), samt ekstra tøj, mad og drikke (82%). Kajakker har gennemgående en lille primær stabilitet, men er relativt nemme at retvende, tømme og entre med den rette træning. Kajakken har for den øvede høj funktionel stabilitet.
Viden og færdigheder	Næsten alle havkajakroere angiver, at de kan redde sig selv efter en kæntring (98%).

Ulykkeserfaring, Risikovurdering og Holdninger	Havkajakroerne oplever relativt set moderat med alvorlige situationer og ulykker. Blandt de situationer som havkajakroerne oplever, er "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Kæntringer [...]" og "Manglende færdigheder og viden" samt "Manglende kræfter" de mest udbredte. 29% af havkajakroerne har oplevet alvorlige situationer med kæntringer. Havkajakroerne opfatter gennemgående (73%) deres aktivitet som ufarlig. Det til trods er der 60%, der mener, at sikkerhedskurser bør være obligatoriske, og 41% der mener, at certificering bør være obligatorisk. 34% af havkajakroerne mener, at det er "Nogen eller stor risiko" risiko for kæntringshændelser, og 28% mener de disse hændelser er "Problematiske eller meget problematiske". Havkajakroerne mener generelt, at ulykker skyldes manglende erfaring, viden, omtanke og planlægning.
Adfærd og vaner	Havkajakroerne ror både alene (62%) og sammen med andre (51%). De ror ofte kystnært, giver altid eller ofte besked hjemme og tjekker altid eller ofte vejrudsigten forud for en tur. Nogle er aktive om vinteren (46%).

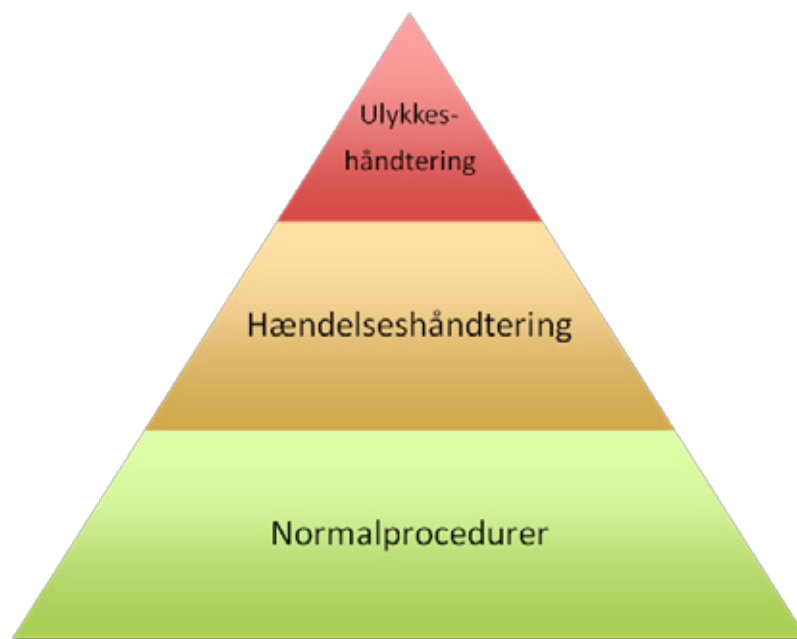
Sikkerhedsprofil for kitesurferne	
Sikkerhedskategorier	
Generel karakteristik	Den typiske kitesurfer er en mand mellem 24 og 50 år. Han har en mellemlang eller lang videregående uddannelse (64%). Kystfriluftsliv har for 53% af kitesurferne været en integreret del af opvæksten. 56% af kitesurferne har dyrket deres aktivitet i mere end 5 år, og vil typisk karakterisere sig selv som "Erfaren" eller "Ekspert" (74%).
Værdier og motiver	Kitesurfernes motiver relaterer sig direkte til aktiviteten, teknikken og mestringen. Kitesurferne er optaget af at mestre særlige tricks eller manøvrer. Kitesurferne fremhæver, at det er vigtigt at vise sig frem for andre, og det sociale spiller således en vigtig rolle. Kitesurferne søger en stærk fysisk og rusagtig følelse, og peger på at risiko er et vigtigt aspekt ved kitesurfing.
Oplæringsform	En stor del af kitesurferne har været på kursus (67%), og en mindre andel angiver, at de er selvlærte (29%). Brug af litteratur og hjemmesider i forbindelse med oplæring har for 23% af kitesurferne været en kilde til viden. For 28% af kitesurferne har mere erfarne surfere dog også været en del af oplæringen til aktiviteten. Denne del af kitesurfernes oplæring foregår i et større netværk eller praksisfællesskab, hvor mindre erfarne imiterer og lærer fra de mere erfarne.
Udstyr, beklædning og fartøj	Et surfbræt er generelt et ustabil fartøj, der dog er helt enkelt at retvende og entre efter en kæntring. Surfbrættet har for en øvet høj funktionel stabilitet. Kitesurferne er generelt meget sparsomt udrustede hvad angår sikkerhedsudstyr. Kun få bruger svømmevest. Stort set ingen medbringer mobiltelefon i vandtæt pakning under aktiviteten (4%). Kitesurferne klæder sig generelt efter vandtemperaturen i enten våddragt (97%) eller tørdragt (44%). Ligeledes er der mange der lejlighedsvist bruger hjelm (66%). Såvel våddragten som surfbrættet bidrager til opdriften af surferne.

Viden og færdigheder	Kitesurferne vurderes samlet set til at være teknisk velfunderede. Vurderet på alder og fysisk aktivitetsniveau vurderes det, at kitesurferne generelt er gunstigt stillet. Næsten alle kitesurferne angiver, at de kan redde sig selv efter en kæntring (97%). Ligeledes er vandgang et fuldstændig integreret element i kitesurfing, og kitesurferne har derfor mange erfaringer med at bjærge sig selv og udstyret samt med at frigøre sig fra dragen.
Ulykkeserfaring, Risikovurdering og Holdninger	Kitesurferne oplever relativt set flest alvorlige situationer og ulykker. "Vanskelige hav- og vejrforhold", "Problemer med udstyr" og "Mistet kontrol over fartøj" er de hyppigste kilder til alvorlige situationer for kitesurferne. 14% af kitesurferne har oplevet alvorlige situationer med kæntringer, men kun 1% har oplevet egentlige ulykker, hvor kæntringer var hovedproblemet. "Sygdom eller skade" i forbindelse med aktiviteten er et relativt hyppigt (27%) problem blandt kitesurferne, mens det relativt sjældent kan sættes i forbindelse med egentlige ulykker (10%). Således er slag-, vrid- og faldskader relativt almindelige i forbindelse med kitesurfing, men det fører sjældent til egentlige ulykker. Kitesurferne opfatter overvejende (55%) deres aktivitet som ufarlig, men er samtidig relativt optaget af risikoen ved aktiviteten, både hvad angår sikkerhed og som kilde til motivation. 77% af kitesurferne mener, at sikkerhedskurser bør være obligatoriske, og 46% angiver, at sikkerhedscertificering bør være obligatorisk i forbindelse med kitesurfing. 88% af kitesurferne mener, at der er "Nogen eller stor risiko" risiko for kæntrings-hændelser, men kun 6% mener, at det er problematisk eller meget problematisk at kæntre. Kitesurferne angiver at voldsomme hændelser og ulykker skyldes menneskelige fejl, men giver samtidig udtryk for, at den erfarne kan håndtere de hændelser som opstår.
Adfærd og vaner	Kitesurferne udøver i begrænset omfang deres aktivitet alene (20%), og deres sikkerhed er i høj grad forankret i et socialt kontekst, hvor man i et uformelt fællesskab surfer på samme spot, og hvor man holder øje med hinanden og hjælper hinanden, hvis der er problemer. Kitesurfernes aktivitet foregår typisk meget kystnært, hvilket bidrager positivt til øget sikkerhed, hvad angår risikoen for drukning, men ikke hvad angår fald- og slagskader. Kitesurferne tjekker altid vejrudsigten (97%) forud deres aktiviteten, og giver jævnligt besked om deres plan til folk på land. Kitesurferne er relativt aktive om vinteren (59%), selvom vandet er koldt. Kitesurferne fremhæver vigtigheden af et solidt lokalkendskab.

1.3.9. Tre sikkerhedsniveauer

I det følgende præsenteres en række af undersøgelsens resultater ved hjælp af en model, der inddeler den praktiske håndtering af sikkerheden i tre væsentlige niveauer (Se figur 6). Denne model adskiller sig fra sikkerhedsprofilerne ved at være meget praksisnær. Således skitserer modellen tre niveauer i den praktiske håndteringen af sikkerheden til søs, og peger hermed implicit på styrker og svagheder i sikkerhedskulturen for jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere.

Først ses et driftsniveau, der angår aktivitetsformens normalprocedurer, dernæst et hændeshåndteringsniveau og endelig et niveau for ulykkehåndtering. Niveauerne indgår i et hierarki gående fra potentiel risiko til ulykke, hvor det laveste niveau selvsagt er at foretrække set ud fra et sikkerhedsmæssigt perspektiv, og hvor det højeste niveau, omvendt, søges undgået. Ideelt set bør kystfriluftslivsaktiviteter således i udgangspunktet stille fordringer, der kan håndteres på et så lavt sikkerhedsniveau som muligt. Pointen er dog, at udøverne bør have udstyr, viden og færdigheder, der retter sig mod alle tre niveauer.

Figur 6. Tre sikkerhedsniveauer i forbindelse med forskellige former for kystfriluftsliv

1. Sikkerhedsniveau - Normalprocedurer

Dette niveau i sikkerheden angår den ”daglige drift” af aktiviteten, dvs. de almindelige eller normale procedurer. Niveauet er derfor nært sammenhængende med 1) *Adfærd og Vaner* i forhold til standardprocedurer, dvs. brug af vejrudsigter, afstand til kysten, aktivitetssæson, graden af social forankring af sikkerheden, lokalkendskab og selve aktivitetsindholdet, 2) *Viden og færdigheder* i forhold til ruter og navigation, håndtering af fartøj og andet udstyr, 3) *Risikovurdering og holdninger* samt *Værdier og motiver* i den forstand, at disse påvirker de tre førnævnte kategorier.

Grundlæggende handler dette niveau om foranstaltninger, der skal forhindre, at man havner i problemer. Fokus bør være på *gode normalprocedurer*, der tager afsæt i aktivitetssindholdet og fartøjets muligheder og begrænsninger samt i situationen forstået som farvand og vejrforhold.

Dette sikkerhedsniveau kan bl.a. påvirkes gennem uddannelse og oplæring samt med krav til fartøj og udstyr.

2. Sikkerhedsniveau - Hændelseshåndtering

Dette niveau i sikkerhedshåndteringen angår afvigelser fra normalprocedurerne, dvs. de tilfælde, hvor noget ikke går som planlagt. Disse hændelser afkræver handlinger af udøveren, som ikke hører med til normalprocedurerne. Konkret angår fasen selvredninger og makkerredninger, håndtering af forskellige hændelser f.eks. skader på udstyr eller personer.

Med afsæt i sikkerhedskategorierne angår denne fase direkte udøvernes 1) *Viden og færdigheder* i forhold til redningsformer, hændelseshåndtering og fysik, 2) *Udstyr, beklædning og fartøj* i forhold til opdrift, entringsmuligheder og termoregulering, 3) *Adfærd og vaner* i forhold til social forankring af sikkerheden og afstand til kysten.

Dette sikkerhedsniveau handler grundlæggende om strategier og foranstaltninger, der kan bidrage til at genetablere den normale drift. Strategierne kan f.eks. påvirkes gennem uddannelse, og foranstaltningerne kan påvirkes dels gennem krav til udstyr, dels gennem uddannelse, information og oplæring. Færdigheder og viden kan endvidere påvirkes gennem uddannelse og træning af relevante færdigheder i realistiske situationer.

3. Sikkerhedsniveau - Ulykkeshåndtering

Dette niveau i sikkerhedshåndteringen til søs er sidste værn mod en ulykke, idet hverken gode normalprocedurer eller hændelseshåndterings- og redningskompetencer har kunne genoprette en normal og stabil situation. På dette sikkerhedsniveau afgives ansvaret for sikkerheden delvist i den forstand, at den eneste løsning er ekstern assistance – enten fra en relevant redningsinstitution eller fra tilfældige civile reddere.

På dette sikkerhedsniveau er sikkerheden relateret til 1) *Udstyr, beklædning og fartøj* i forhold til sikre og tilgængelige kommunikationsmidler, opdrift og termoregulering, 2) *Viden og færdigheder* i forhold til relevant alarmering og fysisk formåen, 3) *Adfærd og vaner* i forhold til besked til andre og afstand til kysten.

Dette sikkerhedsniveau handler i høj grad om udstyr, men også om færdigheder og vaner. Fasen kan bl.a. påvirkes gennem uddannelse og krav.

1.3.10. Aktivitetsspecifik gennemgang af de tre sikkerhedsniveauer

Nedenfor følger en gennemgang af jollefiskernes, havkajakroernes og kitesurfernes beredskab i forhold til de tre sikkerhedsniveauer, og samtidigt synliggøres de områder, hvor aktivitetsformerne åbenlyst mangler et relevant beredskab. Således peger nedenstående gennemgang af aktivitetsgruppernes sikkerhedsniveauer implicit på en række mulige tiltag, der kan øge sikkerheden for udøverne.

Jollefiskerne

Ulykkeshåndtering	• Mangler generelt tilgængelig mobiltelefon/VHF i vandtæt pakning • Bruger ikke i tilstrækkeligt omfang redningsvest • Er ikke påklædt til længere ophold i vandet • Fisker jævnligt langt fra kysten og tidligt om morgenen • Giver ofte besked om deres planer til folk på land
Hændelseshåndtering	• Mangler selvredningsfærdigheder • Mangler installationer, der muliggør entring af jollen • Bruger ikke i tilstrækkeligt omfang redningsvest • Er ikke påklædt til længere ophold i vandet • Anvender waders, hvilket er problematisk ved overbordfald • Fisker ofte alene • Mange har pga. deres alder en begrænset fysisk kapacitet
Normalprocedurer	• Sejler i et relativt stabilt fartøj • Har ofte stort lokalkendskab, samt stor praktisk erfaring • Er mindre aktive om vinteren, hvor vandet er koldt • Tjekker altid vejrudsigten • Har uhensigtsmæssige arbejdsprocedurer ift. risiko for overbordfald • Behovet for at røgte garn betyder, at man ofte ikke respekterer en dårlig vejrmelding • Mangler alternative fremdriftsmidler i tilfælde af motorstop • Har liberal holdning til brug af alkohol

Figur 7. Opsummering af praktiske sikkerhedsforhold for jollefiskerne fordelt på tre sikkerhedsniveauer.

Havkajakroerne

Figur 8. Opsummering af praktiske sikkerhedsforhold for havkajakroerne fordelt på tre sikkerhedsniveauer.

Kitesurferne

Figur 9. Opsummering af praktiske sikkerhedsforhold for kitesurferne fordelt på tre sikkerhedsniveauer.

1.4. Et internationalt komparativt perspektiv på sikkerhed i friluftsliv

Sikkerhedsforhold i forbindelse med friluftsliv er et aktuelt tema i mange lande, og et centralt spørgsmål i undersøgelsen er, hvilke erfaringer og resultater der findes internationalt i forhold til sikkerhed ved friluftsliv ved vandet. Det komparative internationale perspektiv på sikkerhed giver konkret viden og nye ideer om andre måder at tænke og handle på, og dels giver det perspektiv på egen praksis, organisation og tænkemåde ift. sikkerhed.

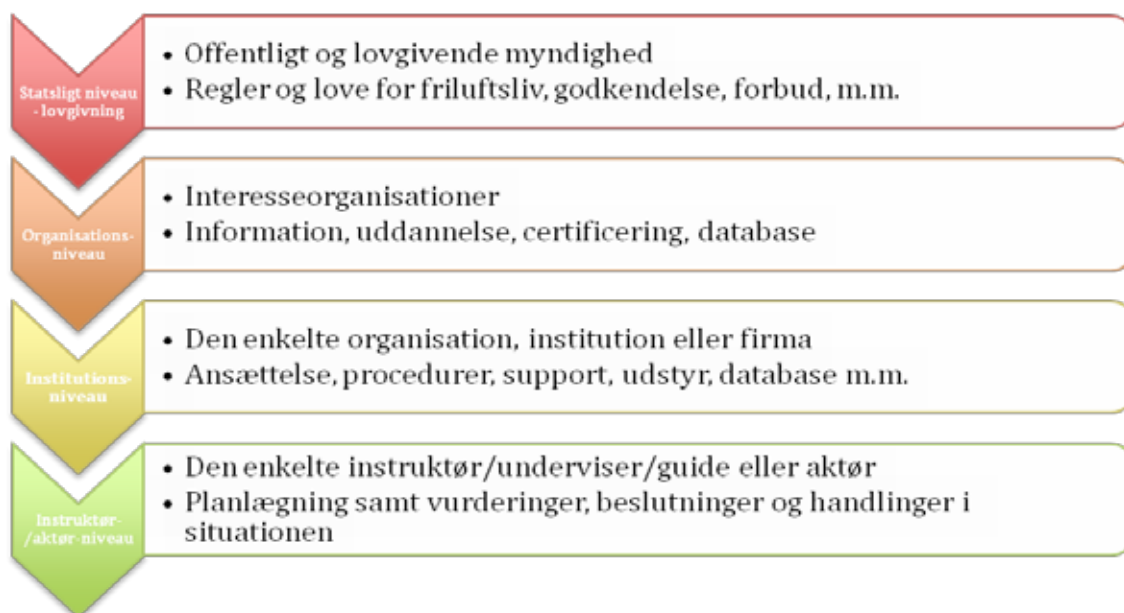
Sikkerhedsforholdene i forbindelse med friluftsliv ved kysten i New Zealand og Australien er blevet undersøgt og diskuteret på basis af en studierejse og et dokumentstudie¹. En nyere rapport om sikkerheden i forbindelse med småbådssejls fra Norge er endvidere inddraget.

1 Jf. Afsnit 5 i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012)

Overordnet set viser undersøgelsen store forskelle, hvad angår sikkerhedshåndteringen i lande som New Zealand og Australien sammenlignet med Danmark. Traditioner for friluftsliv og praksisformer såvel som det fysiske landskab og naturen er meget forskellige landene imellem, hvilket har betydning også ift. sikkerhedsspørgsmål og sikkerhedskultur. Traditionen for friluftsliv i Danmark har imidlertid gennem de seneste 20-30 år ændret sig (Andkjær 2008), og er i dag påvirket af internationale tendenser, hvorfor det er relevant at undersøge og diskutere forskelle og ligheder.

I både New Zealand og Australien er sikkerhedskulturen langt mere udviklet, end vi finder det i Danmark, og der er generelt større fokus på sikkerhed. Dette har resulteret i opbygningen af en form for ”*Safety-Industry*”, hvor en række personer og organisationer arbejder med sikkerhed. Systemet med flere organisationer, der arbejder med f.eks. certificering og uddannelse, kan betragtes som uhensigtsmæssigt bl.a. ift. ressourceforbrug, men kan samtidigt ses som en sikring af, at alle aspekter i form af aktiviteter og målgrupper m.m. bliver varetaget.

Begrebet *Riskmanagement* er udbredt i de engelsktalende lande, og kan med fordel ansues i bred betydning, hvor sikkerhed kan tænkes på flere forskellige niveauer (jf. Figur 10). Dette åbner for muligheden af en mere differentieret og helhedsorienteret forståelse af sikkerhed, hvor man kan diskutere på hvilket niveau, man bedst muligt sætter ind ift. at optimere sikkerheden. Modellen og forståelsen giver god mening i sammenhæng med den helhedsorienterede forståelse for sikkerhed og sikkerhedskultur, og vil blive anvendt som udgangspunkt for anbefalingerne til tiltag for at optimere sikkerheden i forbindelse med kystfriluftsliv i Danmark².

Figur 10. Figuren viser de forskellige niveauer i Riskmanagement.

2 Jf. Afsnit 7 i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012)

Organiseret friluftsliv i en institutionel ramme er et fokuspunkt i de engelsktalende lande, og der lægges stor vægt på uddannelse og certificering af instruktører. Der argumenteres for en helhedsorienteret tilgang, hvor instruktørens erfaring og lokalkendskab vægtes højt, og hvor uddannelse og certificering ses som dynamiske forhold, der skal vedligeholdes og udvikles.

I både New Zealand og Australien har man lovpligtig auditering indenfor særlige aktivitetsformer, som rummer risici, og hvor der erfaringsmæssigt sker ulykker. Dette gælder i særlig grad der, hvor man arbejder med børn og unge i turisme- eller undervisningssammenhæng.

I både New Zealand og Australien findes på forskelligt niveau databaser over hændelser og ulykker, som anvendes til at optimere sikkerheden og i det forebyggende arbejde. Såvel auditering som databaser over hændelser og ulykker rummer imidlertid en række problemer ift. implementering i dansk friluftsliv.

En række kampagner og rapporter omhandlende arbejdet med sikkerheden viser interessante resultater og erfaringer. Der argumenteres bl.a. for at det ikke er tilstrækkeligt at oplyse og lave kampagner. For at skabe effekt kræves en samlet strategi, som bygger på et bredt samarbejde, der implementeres i samspil med lovgivning og kontrol. Det fremhæves som vigtigt, at man anvender relevante og professionelle kommunikationsmetoder samt at budskabet er enkle råd, som imødegår de central risikofaktorer. Der gives desuden forslag om gratis pakker med sikkerhedsgrej og information til bådførere.

I forbindelse med forskning i sikkerhed og ulykker anbefales det, at der arbejdes for at etablere et bedre materialegrundlag ved at registrere ulykker og hændelser mere systematisk bl.a. ved at tage mange kilder i anvendelse. Der argumenteres endvidere for, at man inddrager forskellige forskningsmetoder og både arbejder med kvantitativ statistisk forskning og med kvalitativ forskning i form af casestudies af enkelte særlige alvorlige og fatale ulykker.

1.5. Afsluttende bemærkninger ift. resultater

Den overordnede tese om vigtigheden og nødvendigheden af at anskue sikkerhedsproblematikken indenfor en aktivitetsgruppe helhedsorienteret og ud fra et kulturelt perspektiv bekræftes gennem undersøgelsen. På denne måde fremhæves de kulturelle forhold og baggrunde for sikkerhedskulturen samtidigt med, at de aktivitetsspecifikke forhold synliggøres. Dette tydeliggøres i figur 5, som illustrerer sikkerhedskulturen, og det bekræftes af det internationale komparative perspektiv.

Det udvidede perspektiv på *Riskmanagement* (jf. Figur 10) viser videre, at sikkerhed for en given aktivitetsgruppe kan reguleres og forsøges optimeret på en række forskellige måder og på forskelligt niveau.

En gennemgående problematik i undersøgelsen er mængden og detaljeringsgraden af datamaterialet om hændelse og ulykker i forbindelse med friluftsliv. En anden problematik handler om, at der i undersøgelsens centrale undersøgelser³ udelukkende er fo-

3 Jf. Afsnit 3 og 4 i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012)

kuseret på organiserede udøvere⁴. Endeligt skal det påpeges, at det internationale perspektiv primært omhandler New Zealand og Australien, og at data og erfaringer fra andre lande, f.eks. Norge, kun i begrænset omfang er inddraget.

I forhold til de opstillede hypoteser kan flg. konstateres:

- Antallet af ulykker og nær-ulykker i perioden (2005 – 2010) er generelt faldende. Antallet af ulykker indenfor det, man normalt vil betragte som risiko-friluftsliv (f.eks. kitesurfing), er i samme periode uforandret, hvilket set i sammenhæng med en generel stigning i aktiviteten betyder, at der har været et relativt fald i antallet af ulykker. Der er dermed ikke grundlag for at sige, at udviklingen i friluftsliv, med øget deltagelse samt øget fokus på action og risiko, resulterer i flere ulykker.
- Der sker tilsyneladende ikke flere ulykker og nær-ulykker inden for de risikobetonede friluftss aktiviteter. De aktiviteter, som opfattes og generelt betegnes som risikobetonede (f.eks. kitesurfing), er muligvis slet ikke så risikobetonede, hvorimod de aktiviteter som generelt ikke opfattes som risikobetonede (f.eks. jollesejls) rummer risici og afstedkommer ulykker. En mulighed er, at det netop er opfattelsen af risiko, der bevirker, at udøveren forholder sig anderledes til aktiviteten, og at dette har betydning for ulykkesmønstret⁵.
- Det er ikke muligt på baggrund af undersøgelsen at afgøre hvorvidt uøvede udøvere i højere grad er udsat for ulykker. Resultaterne tyder dog på, at udvikling af systemer til uddannelse og certificering (som f.eks. i havkajak) kan medføre øget fokus på sikkerhed, hvilket kan resultere i færre ulykker.
- Udøvernes vurdering af risiko og egne kompetencer indgår som en del af sikkerhedskulturen, som er aktivitetsspecifik, og som har betydning ift. ulykkesforekomst og -mønstre.

Jollefiskerne er tydeligvis særligt udsatte i forhold til ulykker i kraft af færdigheder, viden, uddannelse og fysik, samt problematiske holdninger til sikkerhed og risiko. Jollefiskernes sikkerhedskultur rummer således en række problematiske forhold, som kræver opmærksomhed, og som ikke kan klares ved en enkelt løsning eller et enkelt tiltag.

Havkajakroerne er velorganiserede og generelt meget opmærksomme på risiko- og sikkerhedsforhold. Der findes imidlertid en lille gruppe havkajakroere, som ikke i samme grad er opmærksomme på sikkerhed, og gruppen er sandsynligvis større, hvis man også inddrager de uorganiserede kajakroere.

Kitesurfing rummer overordnet set en sikkerhedsmæssig problematik i kraft af udviklingen og tilstrømningen til aktiviteten set i sammenhæng med det sociale kodeks, som er en central del af sikkerhedskulturen. Organiseringen og udviklingen af en kursus- og uddannelsesstruktur for kitesurfere kan her få betydning.

4 Jf. Afsnit 1 i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012)

5 Man kan kalde dette forhold "Tiger-effekten". Man ser og erkender risikoen (tigeren), og tager sine forholdsregler og har respekt, hvilket betyder at der trods risici, ikke sker mange ulykker.

Resultaterne fra undersøgelsen giver grundlag for anbefaling af en række konkrete tiltag til optimering af sikkerheden ved kystfriluftsliv i Danmark og det giver anledning til at foreslå videre forskning og udvikling på området.

2. Anbefalinger

I dette afsnit gives svar på det sidste del af de opstillede forskningsspørgsmål:

Hvilke tiltag kan forbedre sikkerheden ved friluftsliv i Danmark i de kystnære områder?

Projektets overordnede mål er at reducere antallet af ulykker og dermed gøre det mere sikkert at dyrke friluftsliv i Danmark. Undersøgelsen har peget på en række forhold, som har relation til sikkerhedskulturen for de tre udvalgte aktivitetsgrupper. Det er ikke muligt, indenfor rammerne af dette studie, at påvise hvilke forhold, som har størst betydning, og i hvilket omfang, de har betydning. Vi kan derimod, på baggrund af den samlede undersøgelse, foretage en kvalificeret vurdering og trække en række forhold frem, som vi mener er afgørende for sikkerheden, og herefter diskutere betydningen af disse. Endelig kan vi foreslå og anbefale konkrete tiltag, som vi mener kan føre til optimering af sikkerheden.

Anbefalinger og konkrete tiltag bygger dels på analyser af sikkerhedsforholdene ved friluftsliv i Danmark og dels på internationale erfaringer. Det internationale komparative perspektiv handler dels om at blive klogere på egen praksis og kultur ved at få perspektiv på egen virkelighed, og dels om at hente inspiration og ideer, samt diskutere hvorvidt tiltag, f.eks. ift. organisationsformer og praksis, kan overføres og implementeres til danske forhold.

I afsnittet præsenteres og diskuteres en række forslag og tiltag til optimering af sikkerheden ved deltagelse i kystfriluftsliv i Danmark. Præsentationen følger strukturen fra den udvidede forståelse af *Riskmanagement* (jf. Figur 10), hvor sikkerhed kan håndteres og sikres på forskellige niveauer. Ifølge denne forståelse kan sikkerheden optimeres ved at sætte ind med lovgivning og statslig indgriben, ligesom interesseorganisationer, foreninger og klubber kan oplyse og iværksætte tiltag, og endelig kan den enkelte instruktør eller aktør ændre adfærd og sikkerhedspraksis. Niveauerne skal ses som forskellige muligheder, hvor man med forskellige metoder og effekt kan sætte ind. De skal samtidigt ses i sammenhæng, idet de nødvendigvis vil påvirke hinanden. F.eks. vil et lovindgreb sandsynligvis påvirke aktørens adfærd, ligesom en kampagne fra en organisation har til hensigt at påvirke adfærd og sikkerhedspraksis.

Afsnittet afsluttes med forslag til videre forskningsmæssig indsats, og afslutningsvist vil der blive perspektiveret til andre former for friluftsliv i Danmark.

2.1. Ændring af sikkerhedskultur

Optimering af sikkerheden ved de udvalgte aktivitetsområder handler om at forsøge at påvirke og ændre sikkerhedskulturen for de pågældende grupper. Dette kan (jf. Figur 10) ske på en række forskellige måder og med indsats på forskellige niveauer. Indledningsvist præsenteres en række generelle og overordnede betragtninger ift. at ændre adfærd og vaner knyttet til praksis.

Helhedsperspektiv på sikkerhedskultur

Projektet har vist, at der er stor forskel på sikkerhedskulturen i de tre udvalgte aktivitetsgrupper, hvilket betyder, at der er en række aktivitetsspecifikke og kulturelle forhold, som gør sig gældende for den enkelte aktivitet, og som har betydning for sikkerhed og risiko i den enkelte aktivitet. Et hovedresultat for projektet er således påvisningen af nødvendigheden af at inddrage et helhedsperspektiv på sikkerhedskulturen for den enkelte aktivitetsgruppe.

Helhedsperspektivet er bl.a. repræsenteret i forestillingen om de forskellige niveauer i Riskmanagement (figur 10), og kan endvidere relateres til de forskellige lag i den helhedsorienterede model for fysisk aktivitet (Troelsen et al, 2010). Modellen understreger og illustrerer at flere forskellige forhold eller perspektiver har betydning for motivationen til at ændre adfærd og f.eks. blive mere fysisk aktiv. Forhold som har betydninger bl.a. politiske forhold og de fysiske rammer.

Knyttet til det kulturelle perspektiv ift. sikkerhed er en forståelse af, at det oftest vil være nødvendigt at iværksætte en bred indsats på flere områder for at opnå en effekt. Dette er i overensstemmelse med internationale erfaringer fra bl.a. New Zealand, Australien og Norge, der viser at en effektiv indsats kræver ændringer og indsatser på flere områder.

Formidling af budskaber

Hvis man skal formidle et vigtigt budskab som eksempelvis, hvordan man varetager sikkerheden for sig selv, sin familie og venner, er det vigtigt, at budskabet er enkelt. Det er det samme princip, man ser i forbindelse med eksempelvis baderegler og kostråd⁶. Det er vigtigt, at budskabet er enkelt, forståeligt, og at det ikke jævnligt bliver ændret, hvad man imidlertid ofte ser, f.eks. med kostrådene.

Det er samtidigt vigtigt, at budskabet har relation til sikker viden, f.eks. forskningsresultater, og at det fremtræder logisk og velargumenteret.

Når budskabet skal formidles, er det ligeledes vigtigt, at man benytter relevante og moderne kommunikationsformer, som når ud til målgruppen, og at kommunikationen er professionel. Ofte vil det være hensigtsmæssigt at benytte flere former for kommunikation og flere medier, f.eks. både TV-kampagner og mere direkte personlig påvirkning.

Det skal ligeledes overvejes om budskabet skal være en moralsk løftet pegefinger, eller om man med fordel kan benytte sig af andre virkemidler, som f.eks. humor, der kan være en relevant mulighed til specifikke målgrupper⁷. Overordnet er det afgørende at såvel form som indhold ved formidling af budskaber tager udgangspunkt i konteksten og målrettes den konkrete målgruppe.

6 Se http://www.vestdanmark.com/danmark_vestjylland_badning/danmark_vestjylland_bade_regler/#sec_471 , <http://www.sst.dk/Sundhed%20og%20forebyggelse/Ernaering.aspx>

7 Se fx Søsportens kampagne og video for brug af badestige: <http://www.soesport.dk/News/Sider/Fiskerenogpigen-medbadestigen.aspx>

Nudging kan ses som en moderne form for formidling, hvor man i stedet for at forsøge at påvirke mennesker direkte, forsøger at give dem et blidt skub i den rigtige retning⁸. Dette kan ske ved at indrette omgivelser og miljø, så de inviterer til den ønskede adfærd, f.eks. at undgå at forurene eller til at motionere (Thaler & Sunstein 2009). I nudging, som også kan benævnes strukturel forebyggelse, appellerer man ikke til aktørens viden, forståelse eller moral, men forsøger derimod at indrette de fysiske omgivelser, så det bliver enten lettere eller sjovere at handle hensigtsmæssigt. Tilrettelægning og mærkning af stier i landskabet, f.eks. i skoven, kan eksempelvis ses som en måde at organisere og styre brugernes adfærd og aktiviteter i relation til friluftsliv (Bischoff 2012).

Ændring af vaner

Undersøgelsen har vist, at ændring af vaner ikke blot handler om information og oplysning. Ofte ved aktørerne udmærket at deres adfærd og vaner er u hensigtsmæssige, men det kan være vanskeligt at ændre dem. Vi kender dette forhold fra sundhedsdebatten og livsstilsproblemerne, hvor man f.eks. arbejder for at minimere rygning samt komme overvægt til livs. Her anvendes ofte målrettet kampagnevirksomhed, der peger på forhold, man er bekendt med, men alligevel ikke efterlever. Tilsvarende ved eksempelvis jollefiskerne udmærket, at der er problemer med deres adfærd og vaner, men af forskellige årsager ændrer de ikke sikkerhedspraksis.

Som ovenstående eksempler viser, kan det være relevant at drage paralleller til sundhedsdebatten og forskningen indenfor sundhedsfremme. Det handler om ændring af vaner, og ændring af sikkerhedspraksis i friluftsliv, f.eks. det at bruge redningsvest, hvilket overordnet set kan sammenlignes med ændring af vaner ift. sundhed. Målet, at optimere sikkerheden og minimere risikoen for ulykker, bliver således sammenlignet med målet om at opnå en bedre sundhedstilstand og dermed en mindre risiko for sygdom i form af livsstilssygdomme.

I forbindelse med forskning i sundhedsfremme arbejder man ofte med tre teorier for forandring af adfærd: Health-belief modellen, Diffusion of innovation og Stages of changes (Dalum et al 2000). De tre teorier introduceres her kort og anvendes som baggrund for de følgende anbefalinger.

“Health-belief modellen” er en individuel kognitiv teori, hvor adfærd ses på baggrund af den enkeltes egen fortolkning af henholdsvis truslen samt en afvejning af fordele og ulemper ved en given adfærd. I forhold til parallellen med sundhedsfremme er problemet med sikkerhedskulturen, f.eks. hos jollefiskerne, at meget få vil opleve risikoen som en trussel mod egen sikkerhed eller sundhed (Health-belief modellen). Jollefiskerne er klar over, at der er en risiko, men de oplever den ikke som en direkte trussel. Samtidigt oplever de tydeligvis, at en ændring i adfærden vil være forbundet med en del besvær og der er store barrierer bl.a. i kraft af arbejdsprocessen med fiskeriet og i kraft af traditionen.

⁸ Se fx <http://www.inudgeyou.com/>

Enkelte fiskere har imidlertid ændret adfærd, fordi de har oplevet problemer eller sygdom, hvilket stemmer overens med grundideen i modellen.

”Diffusion of innovation” er en sociologisk teori, hvor synet på den enkeltes adfærd i høj grad handler om parametre i individets omgangskreds, og hvor de lokale sociale netværk og praksisfællesskaber har stor betydning for normer, værdier og holdninger. Ønsker man ændring af adfærd, vil det ifølge denne teori være afgørende at forsøge at påvirke og ændre normer, værdier og holdninger i det sociale netværk. Netværket kan repræsentere både positive og negative holdninger overfor forandring af vaner. Det betyder, at nøglepersoner i form af respekterede medlemmer af fællesskabet eller netværket vil være centrale i forandringsprocesser, og omvendt, at det vil være vanskeligt at ændre adfærd uden en påvirkning og ændring i det sociale netværk.

Modellen ”Stages of changes”, som ofte anvendes i sammenhæng med sundhedsfremme, viser at mennesker som succesfuldt forandrer adfærd, bevæger sig imellem en række stadier, hvor den vedvarende forandring blot er sidste trin. En væsentlig pointe er, at simple råd ofte kun giver begrænset effekt, fordi forandring indebærer, at man er parat til forandring. Det betyder, at man ikke skal forestille sig eller forvente en lineær proces, hvor en påvirkning fører til en ændring i adfærd. Der vil derimod oftest være tale om en mere gradvis ændring, som også kan rumme spring og tilbagefald, og hvor succesfuld påvirkning kræver, at man er parat til forandring.

2.2. Anbefalinger

På baggrund af den samlede undersøgelse præsenteres en række konkrete anbefalinger til optimering af sikkerheden for de tre aktivitetsgrupper. Afslutningsvist opsummeres anbefalingerne kort i skemaform for de tre aktivitetsgrupper.

2.2.1. Anbefalinger ift. jollefiskeri

Anbefalinger ift. lovgivning

Påbud om brug af redningsvest ved rekreativ sejlads med småbåd

Redningsvesten bliver ofte fremhævet i kampagner f.eks. fra Søsportens Sikkerhedsråd⁹. På baggrund af undersøgelsen mener vi, at man bør overveje at indføre et påbud om brug af flydemiddel (redningsvest eller svømmevest), fremfor blot at have den med i båden. Brug af vest bør gælde for rekreative fartøjer under en vis længde, og man kan forestille sig, at der kan være visse undtagelser (f.eks. badedyr, sportskonkurrencer, særligt beskyttede områder). Dette forslag genfindes i den norske rapport (Sjøfartsdirektoratet 2012), og jollefiskerne foreslår det selv.

Et påbud om brug af redningsvest vil, hvis det skal være effektivt, kræve kontrol, og det kan være vanskeligt at håndhæve. Dette problem er imidlertid ikke anderledes end i

⁹ Se <http://www.soesport.dk/Sider/forside.aspx>

dag, hvor det er påbudt at medbringe redningsvest, men hvor man også har problemer med kontrol og håndhævelse.

Påbud om brug af redningsvest vil givet møde modstand fra forskellige miljøer og aktivitetsgrupper. Kitesurferne vil eksempelvis sandsynligvis ikke bifalde forslaget, og det kan derfor overvejes, om der skal gælde særlige regler for forskellige aktivitetsgrupper, eftersom problematikken med redningsveste ifølge undersøgelsen i særlig grad gælder for jollefiskerne.

Som det er påvist, er brug af redningsvest ikke løsningen på hele problemkomplekset i forbindelse med jollefiskernes sikkerhedskultur, hvorfor dette tiltag ikke kan stå alene.

Man kan derfor argumentere for, at påbuddet også skal omfatte vandtæt pakket kommunikationsudstyr (mobiltelefon eller VHF-radio) samt entringsmulighed (f.eks. i form af badestige). Dette vil være logisk ift. jollesejlernes problemområder og deres sikkerhedsprofil. Det bør imidlertid undersøges og vurderes, om der er tale om et for radikalt indgreb i den personlige frihed, som ikke vil blive accepteret i kulturen, ligesom konsekvenserne for andre aktivitetsgrupper bør undersøges.

Ovenstående overvejelser understreger og bestyrker undersøgelsens centrale pointer, hvor sikkerhed skal tænkes aktivitetsspecifikt og kontekstafhængigt, og hvor tiltag skal ses i et helhedsperspektiv med indsats på flere områder og niveauer.

Anbefalinger ift. organisationsniveau

Information og oplysning

Det er vurderingen, at der på organisationsniveau kan gøres en del for at optimere sikkerhedskulturen og –situationen for jollefiskerne. Først og fremmest handler det om information og oplysning om sikkerhedsforhold og ikke mindst risikoforhold. Brug af redningsvest, vigtigheden af re-entringsmulighed samt effektive kommunikationsmuligheder er de centrale elementer.

Det er her vigtigt, at budskabet er enkelt, forståeligt og logisk, samt at det formidles via relevante kanaler.

Søsportens Sikkerhedsråd har stået for flere kampagner, hvor man på forskellig vis har forsøgt at påvirke sikkerhedskulturen primært ift. brug af redningsvest. Det er sandsynligvis af betydning, at man afprøver forskellige kommunikationsformer, og bl.a. også bruger humor fremfor løftede pegefingre¹⁰. Det er endvidere vigtigt, at en kampagne ikke står alene, men at den støttes af andre tiltag, f.eks. lovgivning eller praktiske tiltag, ligesom det er vigtigt, at kampagner og andre tiltag evalueres ift. effekt.

Standardpakke til jollesejlere

Det anbefales, at man fra organisationen (f.eks. DAFF) eller anden side, tilbyder en særlig pakke til jollesejlere, som i eksemplet fra New Zealand.

10 Se <http://www.soesport.dk/News/Sider/Fiskerenogpigenmedbadestigen.aspx>

En standardpakke til jollesejlere i Danmark bør indeholde flg.

- Video/CD-rom med enkel instruktion, og måske særlige situationer (cases) - gerne formidlet underholdende men instruktivt.
- Streamer med enkle og gode råd (se senere), f.eks. til at sætte fast på båden som en form for checkliste
- Vandtæt mobilholder
- Nødraket (pakket vandtæt)
- Evt. en badestige til montering på båden

En alternativ mulighed ville være at den enkelte klub eller forening via deres sikkerhedsansvarlige (jf. næste afsnit) søger om midler fra en særlig pulje. Midlerne skal bruges til at udstyre foreningen med det relevante materiale, som navngivne medlemmer har brug for. Dette tiltag ville sikre den lokale forankring og samtidigt tage højde for individuelle behov og forskelle.

Anbefalinger ift. forenings- og klubniveau

På Forenings- og klubniveau foreslås indledt et arbejde for at skabe øget fokus og en øget indsats ift. sikkerheden ved sejlads.

Lokal nøgleperson og sikkerhedsansvarlig

Det anbefales, at der i hver lokalforening bliver udnævnt eller valgt en sikkerhedsansvarlig. Denne person skal være nøgleperson og trendsætter ift. at ændre kulturen. Det er derfor afgørende, at personen er et respekteret medlem af fællesskabet og kulturen. Det er ligeledes vigtigt at nøglepersonen og den sikkerhedsansvarlige bliver en del af et netværk, som bliver ”fodret” med information og inspiration, og således får viden og redskaber til at kunne arbejde for at forbedre sikkerheden lokalt. Den lokale nøgleperson og sikkerhedsansvarlige kan inddrages i det organisationsrettede arbejde med optimering af jollefiskernes sikkerhedsbevidsthed og –udstyr, f.eks. med en standardpakke.

Netop det lokalt forankrede i samspil med det mere overordnede og nationale, i form af organisationen samt evt. råd og fonde, ses som et centralt element. Den lokale nøgleperson og sikkerhedsansvarlige har kendskab til lokale forhold ift. risikomomenter, og han kender målgruppen og kulturen indgående og kan følge udviklingen tæt, hvilket gør muligheden for succesfuld og effektiv påvirkning langt større.

Temadage med fokus på sikkerhed

Der bør sættes fokus på den manglende afprøvning og træning af teknikker i forbindelse med kæntring, re-entring m.m.. Den lokale nøgleperson og sikkerhedsansvarlige kan, f.eks. i samarbejde med SSR, kystlivredderne eller andre, arrangere lokale temadage med fokus på sikkerhed evt. kombineret med andre foreningstiltag eller sociale arrangementer. Her kan man under kontrollerede forhold afprøve kæntring og re-entring, overbordfald med waders samt evt. få præsenteret nye produkter i form af overlevelseshjælpemidler, oppustelige redningsveste, re-entringsmidler, nye jolletyper m.m.

Erfaringsopsamling og -deling

Erfaringsopsamling og gode historier (cases) har erfaringsmæssigt en god effekt ift. sikkerhedsbevidsthed og ændring af adfærd¹¹. Derfor kan det anbefales, at foreningen eller organisationen enten på en hjemmeside eller i medlemsblade formidler udvalgte historier om situationer og hændelser, hvor noget går galt.

Erfaringsopsamling og formidling kan være en fast side om sikkerhed med gode historier og gode råd. Det kan være (som i Havkajakroernes medlemsblad) mere tilfældige "dryp" eller i form af temanumre. Man kan endvidere forestille sig en hjemmeside, hvor man kan indtaste egne oplevelser og hændelser, og hvor andre kan kommentere på samme.

Fordelen ved de virkelige historier er netop, at de er virkelige, og at man kan identificere sig med aktørerne. Der er m.a.o. ikke nogen løftet pædagogisk pegefinger, men derimod levende virkelighedsnære og konkrete fortællinger oplevet og fortalt af udøvere med samme interesser.

Anbefalinger ift. aktørniveau

Som det fremgår, er der en række problematiske forhold forbundet med jollefiskernes vaner og sikkerhedspraksis på alle håndteringsniveauer. Derfor præsenteres her en række forslag til forbedring af sikkerhedspraksis, som bør prioriteres og præsenteres på enkel vis, og endvidere følges op af tiltag på de andre niveauer for at det skal give effekt.

6 enkle råd til jollefiskerne.

- Vis respekt for vejrmeldingen - også når garnet er sat ud!
- Vær evt. flere sammen, når I tager ud – og giv præcis melding til personer på land, hvor I tager hen, og hvornår I vil være tilbage.
- Brug redningsvest, og tag vesten på før du får brug for den!
- Monter re-entringsmulighed på båden og afprøv regelmæssigt procedurer ved hændelser og ulykker (specielt re-entrang).
- Sørg for at grej og specielt motor er i ordentlig stand (f.eks. i form af årligt check) og hav kendskab til muligheder for reparation i situationen.
- Medbring altid mobiltelefon (evt. VHF-radio) pakket vandtæt og placeret på kroppen.

Hertil kan flg. råd overvejes:

- Vær forsigtig med brug af waders i båden - anvend f.eks. livrem, og brug hellere flyde-
dragt.

Rådene skal formidles via flere kanaler og medier og kan f.eks. foreslås at følge med ved køb af jolle og fiskeudstyr hos forhandler.

11 Jf. Afsnit 4 i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012)

2.2.2. anbefalinger ift. havkajakroere

Anbefalinger ift. lovgivning

Det er vurderingen, at det ikke er relevant at anbefale lovgivningsmæssige tiltag ift. havkajakroerne.

Anbefalinger ift. organisations- og klubniveau

Information og oplysning

Det er indtrykket at arbejdet, som foregår i organisationerne med havkajak (DKF og DGI) er seriøst og i høj grad fokuseret på sikkerhed. Alligevel kan det anbefales, at klubber såvel som organisationer gør en øget indsats for at informere og oplyse om sikkerhed, dels til egne medlemmer, som ikke ellers er interesseret i sikkerhedsspørgsmål, og dels til de uorganiserede kajakroere.

Et konkret forslag kunne være produktion af en enkel folder eller streamer med de mest centrale råd og retningslinjer ift. sikkerhed ved havkajakroning¹². Informationen bør formidles målrettet og f.eks. følge med ved køb af en havkajak hos en forhandler. Informationen kan med fordel følges op af et link til en hjemmeside, hvor rådene bliver uddybet og visualiseret f.eks. med videoklip.

Et andet tiltag kan være afholdelse af spotkurser og temaaftener både internt i foreningerne og eksternt til de uorganiserede roere. Temaerne kan f.eks. være risikomomenter, redningsmuligheder, sikkerhedsgrej, førstehjælp m.m.. Tiltaget kan ses som en måde at optimere sikkerheden på, og det kan endvidere være en måde at hverve nye medlemmer til organisationen og foreningerne¹³.

Anbefalinger ift. klubniveau

Erfaringsopsamling og –deling

Erfaringsopsamling og gode historier (cases) har erfaringsmæssigt en god effekt ift. sikkerhedsbevidsthed og ændring af adfærd¹⁴. Derfor kan det anbefales, at organisationen eller foreningen forsøger at udvikle en sikkerhedskultur præget af en større åbenhed omkring hændelser og ulykker, hvor man deler erfaringerne.

Erfaringsopsamling og formidling kan ske på hjemmeside, i medlemsblade eller være en fast side om sikkerhed med lærerige historier og gode råd. Det kan være mere tilfældige ”dryp” eller i form af temanumre. Man kan endvidere forestille sig

12 På Søsportens Sikkerhedsråds hjemmeside kan man downloade en folder om kano- og kajakroning: <http://www.soesport.dk/diverse/Documents/Brochurer/KANO%20OG%20KAJAK%20BROCHURE.pdf>. Folderen er imidlertid meget bred og meget lidt specifik ift. sikkerhed, hvilket gør den vanskelig at anvende i praksis.

13 Idrætsorganisationen DGI har med støtte fra TRYG-fonden gennemført et mindre projekt af denne art. Der er imidlertid ikke fulgt op på projektet, og det er ikke videreført

14 Jf. Afsnit 3 i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012)

en hjemmeside, hvor man kan indtaste egne oplevelser og hændelser, og hvor andre kan kommentere på samme.

Fordelen ved de virkelige historier er netop, at de er virkelige, og at man kan identificere sig med aktørerne. Der er m.a.o. ikke nogen løftet pædagogisk pegefinger, men derimod levende virkelighedsnære og konkrete fortællinger oplevet og fortalt af andre havkajakroere.

Nøgleperson og sikkerhedsansvarlig

I tilknytning til ovenstående kan det anbefales, at der i alle klubber udpeges en nøgleperson og sikkerhedsansvarlig, og at der fra organisationens side dannes et netværk af sikkerhedsansvarlige som i samspil med organisationerne har fokus på sikkerhedsforhold og driver udviklingen.

Database

Det anbefales at organisationer såvel som foreninger og klubber etablerer en form for database over hændelser. Databasen bør være frivillig og anonym, og skal ses som redskab til at lære af erfaringerne og blive klogere.

En klubs lokale database med beretninger om hændelser kan hjælpe med til at give vigtig information og dokumentation om, hvorvidt der er særlige procedurer eller forhold, som rummer risikomomenter, og som man skal være særligt opmærksom på. Det kan eksempelvis handle om procedurer ved oplæring og frigivelse, om særlige lokaliteter og vejrforhold eller om særlige målgrupper, f.eks. børn, unge eller ældre.

Det anbefales endvidere, at der laves en form for standardiseret skema, som anvendes ved indberetning.

Anbefalinger ift. aktørniveau

Her opstilles 5 enkle råd til havkajakroere, som undersøgelsen heldigvis viser efterleves af en stor gruppe udøvere:

- Giv melding på land, når du tager på vandet, og vær gerne flere sammen.
- Anvend udstyr og beklædning tilpasset forholdene (specielt vandtemperaturen) – og vær forberedt på vandgang.
- Træn redningssituationer – selvredning og makkerredning - under realistiske men sikre forhold, dvs. i bølger, vind og under kolde forhold.
- Medbring kommunikationsudstyr (vandtæt pakket og let tilgængeligt), specielt hvis du ror alene.
- Hav backup på udstyr og redningsteknikker.

Rådene skal formidles via flere kanaler og medier og kan f.eks. foreslås at følge med ved køb af havkajak hos forhandler.

2.2.3. Anbefalinger ift. kitesurferne

Anbefalinger ift. lovgivning

Det er vurderingen, at det ikke er relevant at lave lovgivningsmæssige tiltag ift. kitesurferne.

I fald der indføres krav om brug af svømme- eller redningsvest ved sejlads med mindre rekreative fartøjer (jf. Tidl.), vil dette også gælde kitesurferne. Konsekvenserne af dette skal overvejes, og det kan diskuteres, om der skal indføres undtagelser fra loven f.eks. i forhold til kitesurferne. Alternativt kan man forestille sig igangsætning af et produktudviklingsarbejde, der har til formål at udvikle en redningsvest, der er specielt egnet til kitesurfing, og som måske i højere grad end nu kombinerer egenskaberne ved en impactvest med opdrift.

Anbefalinger ift. organisationsniveau

Organisering

Organiseringen af kitesurferne er en del anderledes, end man ser det hos eksempelvis kajakroere og jollefiskere, som har en mere traditionel organiseringsform¹⁵. Der er ingen tvivl om, at en mere traditionel organisationsstruktur med flere organiserede kiter i klubber og foreninger vil medføre lettere kommunikation og bedre muligheder for at oplyse om sikkerhed og risiko.

Spørgsmålet er imidlertid, om dette vil kunne passe ind i surfernes kultur og selvforståelse. Det er indtrykket, at organiseringen og kommunikationen hos kitesurferne er en central del af kulturen, som det vil være vanskeligt at ændre på.

Kurser og uddannelse

Kitesurferne er i dag medlem af Dansk Sejlunion, og har (i 2011) implementeret et system med uddannelse, kurser og certificering af kiteskoler¹⁶. Det er centralt, at dette system udvikles og udbredes, således at nybegyndere oplæres i aktiviteten på en sikker måde og med en vis form for standardisering. Samtidigt vil et system sandsynligvis ikke kunne erstatte den mere uformelle læring (mestre og internet), samt det sociale kodeks, som er karakteristisk for kitesurfernes sikkerhedskultur.

Ved uddannelse og oplæring bør der være særligt fokus på at lære samt træne, hvordan man klarer realistiske situationer og hændelser, hvor noget går galt, og på organisering og kommunikation ift. sikkerhed. Dette gælder specielt ift. surfing alene og under kolde og hårde vejrforhold.

15 Jf. Afsnit 1 i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012)

16 Jf. Afsnit 1 i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012)

Information og oplysning

Det kan foreslås, at man fra en overordnet organisation (f.eks. Søsportens Sikkerhedsråd) forsøger at iværksætte et arbejde frem mod et netværk af nøglepersoner og sikkerhedsansvarlige som (i lighed med hos jollesejlerne og kajakroerne, se tidl.) arbejder med sikkerheden ved aktiviteten.

Kontakten mellem surferne foregår primært via nettet. Derfor kan det anbefales, at der på relevante hjemmesider gøres en indsats for at formidle enkle råd ift. sikkerhed (se senere). I lighed med ved havkajakroerne, kan det foreslås, at de enkle råd formidles via en streamer, som følger med ved køb af surfudstyr hos forhandler. Man kunne videre forestille sig udvikling af en særlig surferapp, der både udpeger gode surfspots, og som samtidig leverer informationer af sikkerhedsmæssig karakter. Det kan både handle om generelle og om aktuelle risikofaktorer (f.eks. ift. vejr og vindretning), og app'en vil kunne fortælle andre, hvor der er nogen der surfer lige nu.

Kitesurferne har ofte ikke noget fast mødested eller samlingspunkt, men mødes, udover på nettet, på særlige spots, som er særligt velegnede lokaliteter til surfing, udvalgt ift. landskabsformation, vindretning og geografisk placering. Det anbefales, at der gøres en indsats for på udvalgte lokaliteter (spots) at skabe velegnede faciliteter til surferne, f.eks. ift. omklædningsfaciliteter, ly, toiletter m.m.¹⁷. På disse spots kan der desuden opstilles information om sikkerhed samt relevant rednings- og alarmeringsudstyr.

Anbefalinger ift. klubniveau

Det er vanskeligt at tale om et egentligt klubniveau hos kitesurferne, idet der er få (organiserede) udøvere, som samtidigt er relativt løst organiseret i fora og netværk.

Hvis udviklingen indenfor kitesurfing fortsætter med tilgang af medlemmer, kan det imidlertid anbefales, at der dannes mindre enheder bestående af grupper, som regelmæssigt surfer sammen. Graden af formalisering bør diskuteres, og hovedformålet er udvikling af et system, som sikrer, at man holder øje med hinanden også på spots, hvor mange surfer sammen.

Anbefalinger ift. aktørniveau

Her opstilles 5 enkle råd til kitesurfere.

- Giv melding på land, når du tager ud at surfe, og aftal med andre - på spottet og med en mindre gruppe - at I holder øje med hinanden
- Lær dit udstyr godt at kende og træn situationer, hvor noget ikke virker eller går i stykker
- Brug hjelm hvis du ikke kender området eller hvis du gør noget vildt

¹⁷ *Rum og rammer for aktivt udeliv* er et igangværende forskningsprojekt, som udføres af Institut for Idræt og Biomekanik, SDU i samarbejde med Lokale og Anlægsfonden, og hvor målet er at undersøge hvilke fysiske rammer der inspirerer til aktivt udeliv. I projektets anden del, hvor der arbejdes med casestudies undersøges eksempelvis Amager Strandpark, og der ses på kitesurfernes oplevelser, ønsker og behov

- Medbring vandtæt pakket kommunikationsudstyr - specielt hvis du surfer alene
- Stop aktivitet mens du endnu kan komme ind ved egen hjælp - dvs. inden udmattelse

Rådene skal formidles via relevante kanaler og medier, og kan f.eks. foreslå at følge med ved køb af surfudstyr hos forhandler.

2.2.4. Opsummering af anbefalinger

Niveau af riskmanagement	Jollefiskerne
Lovgivning	Der anbefales indført påbud om brug af redningsvest ved rekreativ sejlads med småbåd. Dette løser imidlertid ikke hele problemkomplekset i forbindelse med jollefiskernes sikkerhedskultur, hvorfor tiltaget ikke kan stå alene. Vandtæt pakket mobiltelefon samt bade-stige bør endvidere overvejes i denne sammenhæng.
Organisationsniveau	Der anbefales en øget indsats for information og oplysning om sikkerhedsforhold og ikke mindst risikoforhold, hvor brug af rednings-vest, vigtigheden af re-entringsmulighed samt effektiv kommunika-tionsmulighed er de centrale elementer. Det anbefales, at man fra organisationen eller anden side, tilbyder en særlig standardpakke med sikkerhedsrej til jollesejlere.
Forenings- og klubniveau	Det anbefales, at der i hver lokalforening bliver udnævnt eller valgt en Lokal nøgleperson og sikkerhedsansvarlig, som bl.a. kan arran-gere temadage med fokus på sikkerhed Det anbefales at foreningen eller organisationen enten på hjemme-side eller i medlemsblade formidler udvalgte historier om situationer og hændelser, hvor noget går galt.
Aktørniveau	6 enkle råd til jollefiskerne formidlet via flere kanaler og medier. • Vis respekt for vejrmeldingen - også når garnet er sat ud! • Vær evt. flere sammen, når I tager ud – og giv præcis melding til personer på land, hvor I tager hen, og hvornår I vil være tilbage. • Brug redningsvest, og tag vesten på før du får brug for den! • Monter re-entringsmulighed på båden og afprøv regelmæssigt procedurer ved hændelser og ulykker (specielt re-entrang) • Sørg for at grej og specielt motor er i ordentlig stand (f.eks. i form af årligt check) og hav kendskab til muligheder for repa-ration i situationen Medbring altid mobiltelefon (evt. VHF-radio) pakket vandtæt og placeret på kroppen.

Niveau af riskmanagement	Havkajakroere
Lovgivning	Det er vurderingen, at det ikke er relevant at anbefale lovgivningsmæssige tiltag ift. havkajakroerne.
Organisationsniveau	Det anbefales, at man arbejder for i højere grad at oplyse organiserede og uorganiserede havkajakroere om sikkerhedsrisici ved aktiviteten. Et konkret forslag er produktion af en enkel folder eller streamer med de mest centrale råd og retningslinjer. Et andet forslag er afholdelse af spotkurser og temaaftener både internt i foreningerne og eksternt til de uorganiserede roere.
Forenings- og klubniveau	Det anbefales, at organisationen eller foreningen forsøger at udvikle en sikkerhedskultur præget af åbenhed omkring hændelser og ulykker. I tilknytning til ovenstående kan det anbefales, at der i alle klubber udpeges en nøgleperson og sikkerhedsansvarlig. Det anbefales at organisationer såvel som foreninger og klubber etablerer en form for database over hændelser.
Aktørniveau	Her opstilles 5 enkle råd til havkajakroere, som undersøgelsen heldigvis viser efterleves af en stor gruppe udøvere: • Giv melding på land, når du tager på vandet, og vær gerne flere sammen. • Anvend udstyr og beklædning tilpasset forholdene (specielt vandtemperaturen) – og vær forberedt på vandgang. • Træn redningssituationer – selvredning og makkerredning - under realistiske forhold, dvs. I bølger, vind og under kolde forhold. • Medbring kommunikationsudstyr (vandtæt pakket og let tilgængeligt), specielt hvis du ror alene. • Hav backup på udstyr og redningsteknikker.

Niveau af riskmanagement	Kitesurfere
Lovgivning	Det er vurderingen, at det ikke er relevant at lave lovgivningsmæssige tiltag ift. kitesurferne.
Organisationsniveau	En mere traditionel organisationsstruktur vil uden tvivl medføre lettere kommunikation og bedre muligheder for at oplyse om sikkerhed og risiko. Udviklingen af kurser og uddannelse for surfere bør følges op. Det anbefales, at der på relevante hjemmesider gøres en indsats for at formidle enkle råd ift. sikkerhed, samt etableres et netværk af nøglepersoner og sikkerhedsansvarlige. Produktudvikling af vest og evt. surferapp foreslås. Det anbefales, at der gøres en indsats for at skabe velegnede faciliteter til surferne, som også inkluderer sikkerhedsudstyr.
Klubniveau	Det anbefales at der dannes mindre enheder bestående af grupper som regelmæssigt surfer sammen og sikrer at man holder øje med hinanden også på store spots
Aktørniveau	Her opstilles 5 enkle råd til kitesurfere. Giv melding på land, når du tager ud at surfe, og aftal med andre - på spottet og med en mindre gruppe - at I holder øje med hinanden Lær dit udstyr godt at kende og træn situationer, hvor noget ikke virker eller går i stykker Brug hjelm hvis du ikke kender området eller hvis du gør noget vildt Medbring vandtæt pakket kommunikationsudstyr - specielt hvis du surfer alene Stop aktivitet mens du endnu kan komme ind ved egen hjælp - dvs. inden udmattelse

Tabel 2. Opsummering af anbefalinger til tiltag ift. sikkerhed for de tre aktivitetsgrupper.

2.3. Forslag til videre forskning og udvikling

Undersøgelsen præsenterer en analyse af sikkerhedsforholdene for de valgte aktivitetsgrupper, og der er anbefalet en række konkrete tiltag til optimering af sikkerheden. Samtidigt mener vi, at der i forlængelse af undersøgelsen kan peges på et behov for øget indsats ift. registrering, bearbejdning og forskningsmæssig analyse af sikkerhedsforholdene ved deltagelse i friluftsliv. Dette behov kan ligeledes imødekommes med udviklingsarbejder, interventionsstudier, samarbejde og netværk.

2.3.1. Registrering og analyse af hændelser og ulykker

Registrering af ulykker og hændelser

Det anbefales at registrering af ulykker og hændelser fra diverse myndigheder og organisationer optimeres. Registrering og dokumentation for redningsaktioner bør være præcis og detaljeret, hvilket vil give mulighed for at lave bedre analyser af ulykkesmønstre m.m. Her vil oplysninger om f.eks. omstændigheder, bådtype, udstyr, lokalitet, organiseringsform være centrale¹⁸. Registreringen af hændelser og ulykker bør samtidig forsøges standardiseret, så der benyttes tilnærmelsesvist samme terminologi og form. Dette forhold og denne intention er, efter oplæg om TRYG-projektet, blevet diskuteret på Søsportens sikkerhedsråds rådsmøde¹⁹, og et udvalgsarbejde er sat i gang. Det anbefales at arbejdet intensiveres.

Database over hændelser og ulykker

Der kan være gode argumenter for at etablere en samlet og central database for hændelser og ulykker. Det vil bl.a. give et stort datamateriale ift. forskning og udvikling, hvilket kan være med til at skabe og synliggøre en sikkerhedskultur.

Erfaringerne fra New Zealand er imidlertid ikke entydige, og der er en del problemer og åbne spørgsmål forbundet med en central database:

- Hvordan får man motiveret aktører til at rapportere hændelser?
- Hvilke hændelser skal rapporteres og hvilke skal ikke – dvs. graden af alvorlighed?
- Hvordan skal der indrapporteres – dvs. forholdet mellem standardisering af rapportering og den lokale og kontekstuelle forankring.
- Hvem skal organisere og styre en central database?
- Hvordan håndtere den usikkerhed, som er forbundet med frivillig indrapportering – hvilke hændelser er ikke blevet rapporteret og hvorfor?

Vi vurderer, at der ikke er grundlag for at foreslå en central database over hændelser i friluftsliv i Danmark. Derimod mener vi, der er gode argumenter for, at man lokalt i orga-

¹⁸ Det kan nævnes af SSR har er påbegyndt en GIS-registrering af ulykker som skaber bedre overblik over på hvilke lokaliteter der sker ulykker

¹⁹ Mødedato var 7/6 2011.

nisationer og foreninger opretter databaser til erfaringsopsamling og analyse. Det vil endvidere være relevant at forsøge at skabe en vis grad af ensartethed i forhold til, hvordan disse databaser organiseres og udformes, hvilket vil kunne muliggøre sammenlignende analyser.

Analyse af ulykker

Der bliver i dag foretaget løbende registrering af søsportsulykker hos SSR med årlige opgørelser af antal omkomne indenfor forskellige kategorier. Samtidigt udarbejdes opgørelser over antal redningsaktioner hos SOK hos Farvandsvæsenet, Kystredningstjenesten og hos Kystlivredderne. Statens Institut for Folkesundhed laver desuden årlige statistiske opgørelser og analyser af drukneulykker i Danmark²⁰.

Det anbefales, at der arbejdes med muligheden for lettere at kunne lave sammenlignende analyser af disse data og undersøgelser, bl.a. med samkøring af registre.

Det anbefales, at der også fremover laves statistiske analyser på baggrund af registrering af ulykker og hændelser, samt at disse i højere grad forsøger at indarbejde data om omstændigheder og kontekst, f.eks. vejr, tidspunkter, anvendt udstyr, ved hændelser og ulykker. Et bedre datagrundlag i form af bedre registrering og dokumentation af ulykker og hændelser kan give mulighed for dette.

Det anbefales, at der i højere grad forskes i enkeltstående ulykker (cases) for bedre at kunne forstå baggrund og mekanismer knyttet til hændelsen eller ulykken. Dette involverer kvalitativ forskning med brug af andre metoder og med udvikling af nye metoder, som skitseret i eksemplet fra Australien²¹.

Det kan endvidere anbefales at der ved fremtidig forskning i ulykke og hændelser i højere grad fokuseres på udøvernes organiseringsform. Det vil være interessant i endnu højere grad at få kendskab til ulykkesmønstre for de uorganiserede udøvere, og dermed få bedre indikationer på betydningen af organisering.

2.3.2. Nye forskningsområder og indsatser

Interventionsstudier og udviklingsarbejde

Det forekommer relevant og interessant at indlede et udviklings- eller forskningsarbejde, hvor man undersøger, hvordan man f.eks. ved hjælp af nudging og strukturel forebyggelse gør det enklere, sjovere og mere naturligt at ændre adfærd ift. sikkerhedskultur. Et projekt af denne type vil kunne involvere produktudvikling, f.eks. udvikling af nye redningsveste med indbygget kommunikationsmulighed, og afprøvning af forskellige kommunikationsformer og –strategier. Projektet vil kunne involvere interventionsstudier og aktionsforskning, og vil kunne give brugbare erfaringer også ift. andre områder med og uden relation til friluftsliv.

²⁰ Jf. Afsnit 1 i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012)

²¹ Jf. Afsnit 5 i den samlede rapport (Andkjær & Arvidsen 2012)

Man kan endvidere forstille sig interventionsstudier, hvor man sammenligner forskellige grupper, f.eks. en gruppe, der har fået en standardpakke med sikkerhedsudstyr og en gruppe, som ikke har denne.

Samarbejde og netværk

I forbindelse med forskning i sikkerhedsforhold knyttet til deltagelse i friluftsliv vil det være relevant at arbejde for, at der foretages undersøgelser og analyser, som bygger videre på det komparative perspektiv i denne undersøgelse. Det anbefales derfor, at der foretages deciderede komparative analyser mellem flere lande af hændelses- og ulykkesmønstre samt af erfaringer med sikkerhedsarbejde indenfor feltet. Det kan i denne sammenhæng foreslås, at der etableres netværk af forskere og forskningsmiljøer i forskellige lande, som arbejder med denne tematik.

Endelig vil det være oplagt, at man ift. forskning i hændelser og ulykker indenfor friluftsliv skaber yderligere kontakt til forskningsmiljøer, hvor der arbejdes med sikkerhed, ulykker og forebyggelse indenfor andre områder. Her tænkes på f.eks. hospitalsverdenen, trafiksikkerhed, idræt m.m.. Samarbejdet kan bl.a. handle om metodeudvikling og erfaringer med kampagner og forebyggende tiltag.

I protokol og forskningsansøgningen antyder vi et sundhedsperspektiv:

Dette vil kunne medvirke til at øge sikkerheden i forbindelse med friluftsliv i Danmark og dermed på sigt øge deltagelsen og på den måde virke sundhedsfremmende.

Vi mener grundlæggende, at det er vigtigt at få større kendskab til sikkerhedsforhold ved deltagelse i friluftsliv samt søge at optimere sikkerheden ved deltagelse. Vi ved imidlertid meget lidt om, hvilken betydning oplevelsen af sikkerhed og risiko har for deltagelsen i friluftsliv for den enkelte friluftsudøver eller aktivitetsgruppe. Derfor, hvis vi skal følge tankegangen om friluftsliv, sikkerhed og sundhedsfremme, bør vi have større kendskab til oplevelsen af og betydningen af risiko og sikkerhed i friluftsliv. Det vil derfor være relevant i højere grad at undersøge betydningen af friluftsliv i et sundhedsperspektiv - ikke kun ud fra fysiologiske parametre - men ud fra et bredere sundhedsbegreb. Forhold relateret til risiko, tryghed og sikkerhed er, mener vi, en central del heraf.

2.3.3. Opsummering af forslag til videre forskning og udvikling

	Forslag til videre forskning og udvikling
Registrering af ulykker og hændelser	Bedre, mere detaljeret og standardiseret registrering af ulykker og hændelser. Samkøring af registre.
Analyse af ulykker	Statistiske analyser af ulykkesmønstre samt kvalitative analyser af enkeltstående ulykker (cases). Fokus på betydningen af organisering.
Interventionsstudier og udviklingsarbejde	Udviklings- eller forskningsarbejde, hvor man undersøger muligheder og effekter af nudging og strukturel forebyggelse. Produktudvikling med apps m.m. Interventionsstudier, hvor man sammenligner forskellige grupper f.eks. med forskelligt udstyr.
Samarbejde og netværk - nationalt	Undersøgelse af andre former for friluftsliv med udviklede metoder og modeller. Samarbejde med forskningsmiljøer, hvor der arbejdes med sikkerhed, ulykker og forebyggelse indenfor andre områder.
Samarbejde og netværk - internationalt	Komparative undersøgelser mellem flere lande af ulykkesmønstre og erfaringer med sikkerhedsarbejde indenfor feltet Etablering af netværk af forskere og forskningsmiljøer i forskellige lande, som arbejder med denne tematik.
Sundhedsperspektivet	Undersøgelser der afdækker betydningen af friluftsliv i et udvidet sundhedsperspektiv bl.a. med fokus på oplevelsen af og betydningen af risiko og sikkerhed.

Tabel 3. Opsummering af forslag til videre forskning og udvikling

2.4. Afrunding

Undersøgelsen har ud fra et helhedsorienteret og aktivitetsspecifikt perspektiv analyseret sikkerhedsforholdene med særligt fokus på tre udvalgte grupper: jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere. Der er påvist forskellige sikkerhedskulturer for de tre aktivitetsgrupper, og der er opstillet en række konkrete anbefalinger til tiltag for at optimere sikkerheden.

Undersøgelsen har dermed bekræftet hypotesen om vigtigheden af at inddrage et kulturelt perspektiv på sikkerheden, hvor man dels har fokus på de kontekstuelle forhold og dels ser sikkerhed i et helhedsorienteret og kulturelt perspektiv.

Gennem undersøgelsen er der udviklet en række modeller og metoder til analyse og forståelse af sikkerhedskulturen for en given aktivitetsgruppe og sikkerhed generelt. Modellerne giver først og fremmest en forståelse for kompleksiteten forbundet med sikkerhed (det helhedsorienterede og kulturelle perspektiv), og for betydningen af konteksten (det aktivitetsspecifikke).

De præsenterede modeller og metoder kan og bør tages i anvendelse også ift. andre aktiviteter, grupper og kulturer indenfor friluftsliv. Det kan derfor foreslås at undersøge sikkerhedsforholdene ved eksempelvis sejlad, dykning og klatring med samme metoder og teoretiske perspektiv.

Undersøgelsen peger afslutningsvist på behovet for yderligere forskning, samarbejde og udvikling på området.

Det er vores håb at undersøgelsen og de anbefalede tiltag vil blive diskuteret og finde praktisk anvendelse. Konkret håber vi, at de forskellige niveauer: lovgivning, organisationer, klub og forening samt aktørniveauet, vil være interesserede i resultaterne, og at der vil udvikle sig en frugtbar dialog på tværs af niveauer og institutioner. Håbet er således, at undersøgelsen og resultaterne vil afstedkomme udvikling af et positivt samarbejde om implementering af relevante forslag med henblik på optimering af sikkerheden ved deltagelse i aktivt kystfriluftsliv i Danmark.

Referencer

Andkjær, S. (2008). Friluftsliv i Danmark. Unges deltagelse i friluftsliv set i kulturelt perspektiv. Institut for Idræt og Biomekanik Odense, Syddansk Universitet. Ph.d. afhandling

Andkjær, S., Arvidsen, J. (2012): Tryk i Naturen. En undersøgelse af sikkerhedsforholdene ved aktivt friluftsliv i det kystnære område i Danmark med fokus på sikkerhedskulturen hos jollefiskere, havkajakroere og kitesurfere. Samlet rapport. Institut for Idræt og Biomekanik. Syddansk Universitet

Bishoff, A. (2012): Mellom meg og det andre finds det stier.. En afhandling om stier, mennesker og naturoplevelse. Ph.D. afhandling. Høgskolen I Telemark, Bø

Dalum, P., Sonne, T. F., Davidsen, M. (2000) At tale om forandring - en bog om Sundhedsadfærd og motiverende samtaleteknik. Tobaksskaderådet

Sjøfartsdirektoratet (2012): Rapport om sikkerhet ved bruk av fritidsbåt. Norge

Thaler, R. H., Sunstein, C. R. (2009): Nudge: improving decisions about health, wealth and happiness. London, Penguin

Troelsen, J. (ed) (2010): Bevægende rammer – omgivelsernes betydning for fysisk aktivitet og sundhed. Odense. Syddansk Universitetsforlag.